

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA**

MARIANOS ŽIUKIENĖS
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentė

Magistro darbas

ARBITRAŽINIO SUSITARIMO NEGALIOJIMAS

Vadovas: prof. habil. dr. V. Mikelėnas
Recenzentė: lekt. dr. V. Vėbraitė

Vilnius 2011

Turinys

Turinys.....	1
Įvadas.....	2
1. Arbitražinis susitarimas	6
1.1. Arbitražinio susitarimo sąvokos apibrėžimas ir reikšmė.....	6
1.2. Arbitražinio susitarimo principai.....	10
1.3. Arbitražinių susitarimų klasifikacija	11
2. Bendrieji sandorių negaliojimo aspektai	13
2.1. Sandorio negaliojimo sąvoka ir paskirtis	13
2.2. Negaliojančių sandorių ir sutarčių klasifikacija	17
3. Arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindų analizė	18
3.1. Nearbitruotini ginčai.....	20
3.2. Netinkama arbitražinio susitarimo šalis	31
3.3. Arbitražinio susitarimo formos trūkumai	37
3.4. Arbitražinio susitarimo turinio trūkumai.....	43
3.5. Materialinės sutarties negaliojimo įtaka	47
4. Arbitražinio susitarimo negaliojimo nustatymas.....	49
4.1. Arbitražiniam susitarimui taikytina teisė.....	49
4.2. Arbitražinio susitarimo negaliojimo nustatymas ir arbitražinio susitarimo negaliojimo pasekmės.....	51
Išvados.....	61
Literatūros sąrašas	63
Santrauka	70
Summary.....	71

Ivadas

Temos aktualumas. Arbitražas – tai vienas iš alternatyvių ginčo sprendimo būdų, kai ginčą sprendžia privatus, nepriklausomas ir nešališkas asmuo. Daugelyje valstybių arbitražas pripažįstamas efektyviu komercinių ginčų sprendimo būdu. Skirtingai nuo teismų, arbitražas yra lankstesnis ginčų sprendimo būdas, nes šalys gali susitarti dėl arbitražo kalbos ir vietos, ginčams spręsti taikytinos teisės, pasirinkti arbitrus, kuriais gali būti ne tik teisininkai, bet ir tam tikros srities ekspertai, geriau išmanantys ginčo esmę. Šalys taip pat gali nustatyti arbitrų skyrimo tvarką ir pan.

Arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas yra aktualus dėl kelių priežasčių. Pirma, galiojantis šalių arbitražinis susitarimas yra būtina ginčo sprendimo arbitraže sąlyga. Pripažinus arbitražinį susitarimą negaliojančiu, ginčas negalės būti sprendžiamas arbitraže. Be to, arbitražinio susitarimo negaliojimas yra vienas iš arbitražo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą pagrindų.

Antra, pastaruoju metu požiūris į arbitražą Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse keičiasi, ryškėja liberalizmo tendencijos, raginama išplėsti arbitruotinų ginčų sąrašą. Be to, 2006 m. buvo priimti Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (toliau – UNCITRAL) parengto pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatymo (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas) pakeitimai, kurie apima ir arbitražinio susitarimo formos reglamentavimą.¹

Trečia, 2010 m. pavasarį Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateikta nauja Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo (toliau – KAI)² redakcija, kurioje atsižvelgiant į UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 2006 m. pakeitimus siūloma išplėsti rašytinės arbitražinio susitarimo formos taikymą elektroninės komunikacijos priemonėmis sudarytoms sutartims, susiaurinti nearbitruotinų ginčų sąrašą bei aiškiau reglamentuoti ginčų dėl arbitražinio susitarimo galiojimo nagrinėjimą. Siūlomų pakeitimų priėmimas, be abejo, turės įtakos arbitražinio susitarimo galiojimo reglamentavimui.

Ketvirta, Lietuvos visuomenei trūksta ginčų sprendimo arbitraže žinių ir patirties. Šalies verslo atstovai savo ginčus paprastai sprendžia teisme, nors arbitraže ginčą dažnai galima išspręsti greičiau ir efektyviau, o kvalifikuotai surašytas arbitražinis susitarimas gali padėti įveikti riziką dėl netinkamų arbitražo procedūrų ir arbitražo sprendimo panaikinimo

---

¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

ar nepripažinimo. KAI buvo priimtas ir arbitražo institucijų vystymasis Lietuvoje prasidėjo tik 1996 metais. Palyginus su kitomis Europos valstybėmis, JAV ar Kanada, komercinių ginčų sprendimas arbitraže mūsų valstybėje nėra toks populiarus, tačiau pastaruoju metu į arbitražą kreipiamasi dažniau. Teismuose kasmet išnagrinėjama daugiau kaip 100 tūkstančių civilinių bylų, tuo tarpu Vilniaus komerciniame arbitraže tokių bylų nagrinėjama tik keliasdešimt.³ Nėra duomenų, kiek ginčų išnagrinėja *ad hoc* arbitražas. Tačiau ir Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika patvirtina tendenciją, kad arbitraže nagrinėjamų ginčų skaičius palaipsniui auga. Be to, Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtos bylos dėl arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo rodo, kad Lietuvos įmonės dažnai ginčus sprendžia užsienio valstybių arbitražuose.

Darbo tikslas. Magistro darbe siekiama, remiantis tarptautiniais ir nacionaliniais teisės šaltiniais bei teismų praktika, išanalizuoti arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu pagrindus bei pripažinimo negaliojančiu pasekmes. Taip pat siekiama ištirti, kaip arbitraže ir teisme nustatomas arbitražinio susitarimo galiojimas, bei pasiūlyti pagrindinių teorinių ir praktinių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo objektas. Arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu reglamentavimas.

Tyrimo metodas. Siekiant išsamiai išanalizuoti tyrimo objektą, magistro darbe naudojami įvairūs moksliniai tyrimo metodai. Plačiai taikomas dokumentų analizės metodas, padedantis atskleisti arbitražinio susitarimo negaliojimo reglamentavimo ypatumus. Analizuojant pagrindines arbitražo teisės normas, taikomas ir sisteminės analizės metodas, kuris leidžia išsiaiškinti teisės aktų ir atskirų teisės normų tarpusavio santykį bei sisteminio taikymo galimybes. Teleologinės analizės metodas taikomas siekiant nustatyti, kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas, priimdamas vieną ar kitą teisės normą, reglamentuojančią arbitražinį susitarimą. Šis metodas ypač naudingas, kai teisės norma yra nepakankamai aiški. Magistro darbe taip pat naudojamas lyginamasis metodas. Darbe nesiekama pateikti išsamaus lyginamojo kelių valstybių teisės aktų tyrimo. Naudojant šį metodą, visų pirma siekiama išsamiai išanalizuoti arbitražinio susitarimo negaliojimo reglamentavimą Lietuvoje, atskleisti šio reglamentavimo problemas, pasiūlyti tinkamus Lietuvos teisėje pasitaikančių spragų sprendimo būdus. Darbe analizuojamas arbitražinio susitarimo reglamentavimas Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje. Minėtos valstybės turi senas ginčų sprendimo arbitraže tradicijas. Taip pat nagrinėjama dviejų Baltijos valstybių – Estijos ir Latvijos – patirtis. Skirtingai nuo Lietuvos, Estijoje ir Latvijoje arbitražinių

---

³ Ginčų sprendimo arbitražu tendencijos Lietuvoje. Advokatų kontoros „Norcou&Partners“ ir Vilniaus komercinio arbitražo teismo apklausa [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo%20gincu%20tendencijos_2007.pdf> [žiūrėta 2010-12-05].

institucijų vystymasis prasidėjo anksčiau, pirmieji teisės aktai, reglamentuojantys arbitražą, buvo priimti 1991 metais.

Darbo originalumas ir struktūra. Užsienio teisės literatūroje arbitražiniam susitarimui skiriama pakankamai daug dėmesio, analizuojama arbitražinio susitarimo sąvoka, galiojimo pagrindai, atskirų subjektų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą. Išsamiai nagrinėjamos arbitražinio susitarimo negaliojimo nustatymo procedūros. Tuo tarpu Lietuvos doktrinoje daugiausia dėmesio skiriama arbitražui, kaip procesui, bei arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo klausimams. Analizuojami arbitražo pranašumai ir trūkumai, galintys turėti įtakos sprendžiant, ar konkretų ginčą tikslinga nagrinėti arbitražu. Pateikiami siūlymai, kaip geriau išspręsti esminius teisinius ir praktinius klausimus, nusprendus pasirinkti arbitražą. Tačiau arbitražinio susitarimo negaliojimo reglamentavimas ir teismų praktika šiuo klausimu nėra išsamiai išanalizuoti.

Magistro darbe pateikiama arbitražinio susitarimo negaliojimo analizė. Pirmoje darbo dalyje atskleidžiama arbitražinio susitarimo esmė ir reikšmė, nagrinėjami svarbiausi arbitražinio susitarimo principai ir arbitražinių susitarimų klasifikacija, nes tik tinkamai suvokus šiuos dalykus galima išsamiai išanalizuoti arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu pagrindus bei esamo reglamentavimo praktines problemas. Antroje dalyje analizuojamas sandorio negaliojimo institutas, skirtumai tarp niekinių ir nuginčijamų sandorių. Trečioje dalyje pateikiama atskirų arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindų analizė, vertinamos šio klausimo reglamentavimo spragos ir trūkumai, pateikiami galimi jų sprendimo būdai. Daug dėmesio skiriama teismų praktikos analizei. Darbe išsamiau nagrinėjami tokie arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai: ginčų nearbitruotinumai, netinkama arbitražinio susitarimo šalis, arbitražinio susitarimo formos ir turinio trūkumai. Taip pat analizuojamas arbitražinio susitarimo autonomijos principas. Arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu vadovaujantis ir kitais pagrindais, pavyzdžiui: pripažinus, kad susitarimas buvo sudarytas apgaule, prievarta ar pasinaudojus vienos šalies priklausomumu nuo kitos, tačiau dėl darbo apimties šie pagrindai darbe nebus plačiau nagrinėjami. Ketvirtoje magistro darbo dalyje atskleidžiamas arbitražo ir teismo vaidmuo bei jų santykis, nustatant arbitražinio susitarimo negaliojimą, aptariamos arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu pasekmės.

Magistro darbe apsiribojama susitarimais nagrinėti ginčą komerciniame arbitraže, o ginčų sprendimas viešajame arbitraže, kada sprendžiami valstybių ginčai, reglamentuojami tarptautinės viešosios teisės, nenagrinėjamas. Taip pat nenagrinėjami arbitražiniai susitarimai dėl ginčų, kuriems taikoma 1965 m. Vašingtono investicinių ginčų tarp

valstybių ir kitų valstybių piliečių sprendimo konvencija, nes investicinių ginčų sprendimas išsiskiria tuo, kad viena iš ginčo šalių yra valstybė.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe analizuojami galiojantys Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys arbitražą, teismų praktika bei siūlomi KAĮ pakeitimai. Taip pat nagrinėjami Latvijos, Estijos, Švedijos ir Jungtinės Karalystės nacionaliniai arbitražo įstatymai. Be nacionalinių teisės šaltinių, daug dėmesio skiriama arbitražui reikšmingoms tarptautinėms sutartims. Pagrindinė tarptautinė sutartis – 1958 m. Jungtinių Tautų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija).⁴ Jos reikšmę ir įtaką liudija prie šios konvencijos prisijungusių valstybių skaičius.⁵ Lietuvoje ši konvencija įsigaliojo 1995 m. kovo 14 d.

Darbe taip pat remiamasi 1961 m. Europos konvencija dėl tarptautinio komercinio arbitražo (toliau – Europos konvencija).⁶ Jos taikymo sfera, palyginus su Niujorko konvencija, labai ribota,⁷ tačiau ši konvencija išsiskiria tuo, kad ji nustato taisykles, kaip turi būti sprendžiami tam tikri klausimai, jei jie nebuvo aptarti arbitražiniame susitarime. Nors Lietuva nėra prisijungusi prie šios konvencijos, tačiau šios konvencijos nuostatos leidžia geriau suprasti arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindus.

Dar vienas svarbus tarptautinis šaltinis – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas. Nors šis įstatymas yra tik rekomendacinio pobūdžio, tačiau šiandien jis pripažįstamas autoritetingu doktrininiu šaltiniu tarptautinio komercinio arbitražo srityje, kuriame įtvirtintos pažangiausios šiuolaikinio tarptautinio komercinio arbitražo teisės tendencijos ir idėjos. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas buvo parengtas 1985 m., siekiant suderinti nacionalinių teisės aktų skirtumus tiek su UNCITRAL arbitražo taisyklėmis, tiek su Niujorko konvencija. Šio įstatymo pagrindu daug valstybių, tarp jų ir Lietuva, parengė savo nacionalinius arbitražo įstatymus. UNCITRAL pavyzdinis įstatymas siekia sukurti pusiausvyrą tarp šalių norų, sutarčių laisvės principo bei valstybės, kurioje vyksta arbitražas, teisės reglamentuoti ginčų sprendimą jos teritorijoje.

---

⁴ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁵ Šiuo metu prie Niujorko konvencijos yra prisijungusios 145 pasaulio valstybės. (Status of 1958 Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-24]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html> [žiūrėta 2010-11-24]).

⁶ European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>> [žiūrėta 2011-02-02].

⁷ Šiuo metu prie Europos konvencijos yra prisijungusios 31 valstybė. (Status of Treaties. European Convention on International Commercial Arbitration [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en> [žiūrėta 2011-02-02]).

Magistro darbe taip pat plačiai remiamasi V. Mikelėno, A. Redfern, M. Hunter, Julian D. M. Lew ir M. Rubino-Sammartano darbais tarptautinio komercinio arbitražo srityje.

1. Arbitražinis susitarimas

1.1. Arbitražinio susitarimo sąvokos apibrėžimas ir reikšmė

Komercinis arbitražas atsirado seniau negu valstybėse buvo sukurtos organizuotos teismų sistemos. Arbitražo ištakos siejamos su neformalia pirklių praktika spręsti ginčus kviečiant gerbiamą kolegą pareikšti nuomonės dėl iškilusio ginčo. Šiandien plačiai pripažįstama, kad ginčų nagrinėjimas arbitraže yra alternatyva teisminiam ginčų nagrinėjimui. Šalims pasirinkus kilusį ar būsimą ginčą nagrinėti arbitraže, netaikoma Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 5 straipsnio 2 dalis, kuri draudžia atsisakyti kreiptis į teismą.⁸ Vadovaujantis sutarties laisvės principu, šalys laisvai pasirenka savo ginčų sprendimo būdą. Šalių susitarimas ginčą perduoti spręsti arbitražui panaikina galimybę dėl to paties ginčo kreiptis į teismą, jeigu kita šalis reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo. J. Collier ir V. Lowe teigimu, arbitražiniu susitarimu „ginčo šalys meta iššūkį valstybės turimam teisingumo monopoliui.“⁹ Ginčas gali būti sprendžiamas arbitraže tik tuo atveju, jei šalys sudarė arbitražinį susitarimą, ir toks susitarimas galioja. Klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo gali iškilti arbitražo proceso pradžioje, ginčijant arbitražo teismo jurisdikciją. Šis klausimas taip pat gali iškilti, kai viena ginčo šalis kreipiasi į teismą, tokiu būdu pažeisdama sudarytą arbitražinį susitarimą, arba kai teisme sprendžiamas klausimas dėl arbitražo sprendimo panaikinimo arba užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo.

Arbitražinis susitarimas – tai esminis arbitražo elementas. Daugelis komercinio arbitražo teisės autorių, pavyzdžiui: A. Redfern, M. Hunter, M. J. Mustill, S. C. Boyd, arbitražinį susitarimą priskiria prie būtinų arbitražo požymių.¹⁰ A. Redfern ir M. Hunter teigimu, susitarimas spręsti ginčus arbitraže yra tarptautinio komercinio arbitražo „kertinis akmuo“, nes užfiksuoja šalių ketinimus kreiptis į arbitražą.¹¹

⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁹ COLLIER, J.; LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje*: institucijos ir procedūros. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 256.

¹⁰ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 19-22.

¹¹ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 155.

Arbitražinio susitarimo sąvoka apibrėžiama nacionaliniuose ir kai kuriuose tarptautiniuose arbitražo teisės šaltiniuose. Niujorko konvencijoje arbitražinio susitarimo sąvoka neišskiriama, tačiau valstybės įpareigojamos pripažinti rašytinį susitarimą, pagal kurį šalys pasižada perduoti arbitražui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius arba galinčius kilti tarp jų dėl kurių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražo nagrinėjimo dalyku.¹² UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnyje pateiktame arbitražinio susitarimo apibrėžime akcentuojama šalių teisė perduoti arbitražui spręsti tam tikrus ginčus. Kaip ir Niujorko konvencijoje, nurodoma, kad toks susitarimas apima arbitražinę išlygą arba atskirą sutartį.¹³

KAĮ parengtas vadovaujantis UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 1985 m. redakcija ir Niujorko konvencija, todėl suprantama, kad šio įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje pateiktas arbitražinio susitarimo apibrėžimas iš esmės atkartoja minėtuose tarptautiniuose dokumentuose pateiktus apibrėžimus. KAĮ arbitražinio susitarimo apibrėžimas pateiktas ne prie kitų sąvokų aiškinimo, o atskirame straipsnyje, reglamentuojančiame arbitražinį susitarimą ir jo formą.

2010 m. balandžio 28 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo užregistruotas KAĮ naujos redakcijos projektas (toliau – KAĮ projektas).¹⁴ KAĮ projekte arbitražinio susitarimo apibrėžimą siūloma perkelti prie kitų pagrindinių įstatymo sąvokų. Skirtingai nuo galiojančio KAĮ, arbitražinio susitarimo apibrėžimą siūloma papildyti sakiniu, reglamentuojančiu viešųjų juridinių asmenų teisę sudaryti tokį susitarimą. Svarstyтина, ar toks papildymas yra tinkamas. Viešųjų juridinių asmenų teisę sudaryti arbitražinį susitarimą tikslinga būtų reglamentuoti atskirame įstatymo straipsnyje, o ne apibrėžiant sąvoką.

Latvijoje ir Estijoje arbitražo teisės normos išdėstytos atskiroje civilinio proceso kodekso dalyje. Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje arbitražą reglamentuoja atskiri įstatymai. Švedijoje, kaip ir Niujorko konvencijoje, arbitražinio susitarimo apibrėžimas atskirai neišskiriamas, o arbitražinio susitarimo esmė atskleidžiama nustatant teisę šalims savo susitarimu perduoti ginčus spręsti vienam ar keliems arbitrams.¹⁵ Estijoje ir Latvijoje arbitražinio susitarimo apibrėžimas pateiktas civilinio proceso kodeksuose. Estijos

---

¹² 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

¹³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

¹⁴ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

¹⁵ The Swedish Arbitration Act (SFS 1999:116) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chamber.se/?id=23746>> [žiūrėta 2011-01-10].

Respublikos civilinio proceso kodekso dalis dėl arbitražo parengta vadovaujantis UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu. Estijos, Latvijos ir Jungtinės Karalystės įstatymuose arbitražinis susitarimas apibrėžtas kaip šalių susitarimas esantį ar būsimą ginčą spręsti arbitraže. Skirtingai nuo kitų dviejų valstybių, Estijos civilinio proceso kodekse arbitražinio susitarimo apibrėžime patikslinta, kad arbitražui gali būti perduoti ginčai iš sutartinių ir nesutartinių teisinių santykių.¹⁶ Panaši nuoroda į ginčus iš sutartinių ar kitokių teisinių santykių pateikta ir Lietuvos KAI.

Arbitražinio susitarimo sąvoka taip pat aiškinama teismų sprendimuose. Nors teismai dažniausiai cituoja KAI 9 straipsnio 1 dalyje pateiktą apibrėžimą, tačiau yra bylų, kuriose teismas pateikė savo arbitražinio sprendimo apibrėžimą. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas arbitražinį susitarimą apibūdino kaip rašytine forma sudarytą sutartį, kuria šalys susitaria spręsti tarpusavio ginčus arbitražu, o ne teismine tvarka.¹⁷ Panašų apibrėžimą pateikė ir Vilniaus apygardos teismas.¹⁸

Doktrinoje išskiriami du arbitražinio susitarimo aspektai:

1) arbitražinis susitarimas apibūdinamas kaip teisinis santykis, kuriuo siekiama perduoti ginčą spręsti arbitraže ir apibrėžti arbitražo teismo kompetenciją;

2) arbitražinis susitarimas pripažįstamas juridiniu faktu, kuris nustato arbitražo teismo kompetenciją ir apriboja teismo jurisdikciją.¹⁹

Arbitražo teorijose arbitražinio susitarimo reikšmė suprantama skirtingai. Klasikinėje sutartinėje teorijoje pabrėžiama, kad arbitražinis susitarimas sudaro arbitražo proceso esmę. Būtent iš šio susitarimo kyla arbitražo sprendimas, nes tik arbitražinis susitarimas suteikia arbitrams įgaliojimus priimti sprendimą iš esmės išsprędus ginčą. Nors juridikcinė teorija sutartiniams arbitražo aspektams skyrė mažiau dėmesio, tačiau kai kurie šios teorijos atstovai (pavyzdžiui, A. Laine) pripažino, kad be arbitražinio susitarimo nebūtų ir arbitražo sprendimo.²⁰ Rusų mokslininkė V. Getman-Pavlova mano, kad juridikcinėje teorijoje arbitražinis susitarimas turi išimtinai procedūrinę reikšmę, jo pagrindinis tikslas apriboti teismo jurisdikciją spręsti tam tikrą ginčą ir nustatyti pagrindą šį ginčą spręsti arbitražo teisme, kai toks ginčų sprendimo būdas pripažįstamas

---

¹⁶ Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia (passed on 20 April 2005, entered into force 1 January 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/x90041.htm>> [žiūrėta 2011-01-10].

¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilmstata“ v. UAB „RANGA-IV“*, Nr. 2-21/2011.

¹⁸ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje *OOST-Europa Transportnet BV v. UAB „Didneriai“*, Nr. 2S-488-623/2010.

¹⁹ РОЖКОВА, М. А.; ЕЛИСЕЕВ, Н. Г.; СКВОРЦОВ, О. Ю. *Договорное право. Соглашения о подсудности, международной подсудности, примирительной процедуре, арбитражное (третейское) и мировое соглашения*. Москва: Статут, 2008, p. 112-114.

²⁰ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 29-37.

valstybėje.²¹ Mišrioji teorija arbitražinį susitarimą laikė išimtinės arbitražo jurisdikcijos sąlyga.

Arbitražinis susitarimas – tai konsensualinė sutartis, nes arbitražinis susitarimas laikomas sudarytu šalims susitarus tam tikrus ginčus spręsti arbitraže. Tačiau iš kitų sutarčių arbitražinis susitarimas išsiskiria savo dvilypumu, nes skirtingai nuo materialinės teisės sutarčių jis reguliuoja šalių procesinius santykius. Be susitarimo ginčus spręsti arbitraže, arbitražiniu susitarimu taip pat nustatomi arbitrų įgaliojimai bei sprendžiami kiti arbitražo proceso klausimai.

Kelia abejonių kai kurių rusų autorių (pavyzdžiui, V. A. Musino, A. P. Veršynino) nuomonė, jog arbitražinis susitarimas yra grynai procesinis susitarimas ir sutarčių teisės normos tokiam susitarimui neturėtų būti taikomos.²² Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.154 straipsnio 1 dalimi, sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja reikalavimo teisę.²³ Arbitražiniu susitarimu šalys susitaria dėl ginčų sprendimo tvarkos. Tai reiškia, kad arbitražiniu susitarimu sukurtos teisės ir pareigos yra susijusios su teise, kilus susitarime nurodytam ginčui, paskirti arbitrus ir perduoti šį ginčą spręsti arbitražiniame teisme. Be to, arbitražinio susitarimo šalys įgyja teisę reikalauti, kad kilęs ginčas būtų sprendžiamas arbitraže, o kitai šaliai pažeidus susitarimą ir pateikus ieškinį teismui, reikalauti, kad teismas paliktų ieškinį nenagrinėtą. Visa tai parodo dvilypę arbitražinio susitarimo prigimtį.

Apibendrinant, arbitražinį susitarimą galima apibūdinti kaip šalių laisva valia sudarytą sutartį tam tikrus esamus ar ateityje galinčius kilti ginčus, kurie vadovaujantis teisės aktais pripažįstami arbitruotinais, perduoti spręsti vienam ar keliems arbitrams. Arbitražinis susitarimas kartu reiškia šalių atsisakymą tam tikrus ginčus spręsti teisme. Remiantis pateiktu apibrėžimu, galima išskirti kelias arbitražinio susitarimo funkcijas. Pirma, šalių valios tam tikrus ginčus spręsti arbitraže patvirtinimas. Antra, arbitražo teismo kompetencijos apibrėžimas. Trečia, įgaliojimų suteikimas arbitrams spręsti ginčą.

---

²¹ ГЕТЬМАН-ПАВЛОВА, И. В. *Международное частное право*. Москва: Эксмо, 2005, p. 562.

²² РОЖКОВА, М. А.; ЕЛИСЕЕВ, Н. Г.; СКВОРЦОВ, О. Ю. *Договорное право. Соглашения о подсудности, международной подсудности, примирительной процедуре, арбитражное (третейское) и мировое соглашения*. Москва: Статут, 2008, p. 115-116.

²³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

1.2. Arbitražinio susitarimo principai

Išskiriami du pagrindiniai arbitražinio susitarimo principai: šalių valios autonomijos principas ir sutartinė arbitražinio susitarimo prigimtis.²⁴ Šie principai glaudžiai susiję. Šalių valios autonomijos principas (kartais dar vadinamas sutarčių laisvės principu) pasireiškia šalių laisve sudaryti arba atsisakyti sudaryti arbitražinį susitarimą bei laisve pasirinkti, kokia tvarka bus sprendžiamas jų ginčas, ir nustatyti procedūras, išskyrus imperatyvias teisės aktų normas. Arbitražinis susitarimas sudaromas savanoriškai, todėl negalima asmens priversti sudaryti arbitražinį susitarimą prieš jo valią, o bet kokie veiksmai, lemiantys šalies valios trūkumus (pavyzdžiui: apgaulė, prievarta), gali reikšti arbitražinio susitarimo negaliojimą.

Sutartinės arbitražinio susitarimo prigimties principas pabrėžia, kad arbitražinis susitarimas yra sutartis, todėl turi būti taikomi ir kiti bendrieji sutarčių teisės principai. Vienas svarbiausių sutarčių principų – tai sutarties privalomumo principas (lot. – *pacta sunt servanda*), įtvirtintas CK 6.189 straipsnyje. Jis reiškia, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis turi jos šalims įstatymo galią.²⁵ Todėl arbitražinis susitarimas, kaip ir kiekviena kita sutartis, šalims yra privalomas ir jo būtina laikytis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) pritaria tam, kad minėtas principas būtų taikomas arbitražiniam susitarimui.²⁶ Remiantis įstatymuose įtvirtintu reglamentavimu ir LAT formuojama praktika, negalima vienašališkai atsisakyti sudaryto arbitražinio susitarimo ar jo pakeisti.

Sutartį galima laikyti individualaus žmonių elgesio reguliavimo priemone, kuri nustato tik sutarties šalims privalomas elgesio taisykles.²⁷ Atsižvelgiant į tai, arbitražinį susitarimą galima laikyti individualių ginčų sprendimo reguliavimo priemone, tačiau arbitražinis susitarimas yra privalomas ne tik jo šalims, bet ir teismui. Kol arbitražinis susitarimas galioja, tol ginčas nenagrinėtinas teisme. Vadovaujantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu, teismas turi atsisakyti priimti ieškinį, jei šalys yra sudariusios susitarimą

²⁴ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 102.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje *JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L.L.C.“ v. UAB „Lakvita“*, Nr. 3K-3-681/2002, kat. 96.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje *„T.E.K. Group LLT“ v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*, Nr. 3K-3-144/2008, kat. 129.24.

²⁷ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 243.

perduoti tą ginčą spręsti arbitražui, ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo.²⁸

CK 6.200 straipsnis įpareigoja šalis sudarytą sutartį vykdyti tinkamai ir sąžiningai. Tai reiškia, kad šalys privalo vykdyti visus pagal arbitražinį susitarimą priisiimus įsipareigojimus, pavyzdžiui, kilus ginčui, kreiptis į arbitražą, dalyvauti arbitražiniame procese, skirti arbitrus, pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą. Be to, šalys turi laikytis imperatyvių teisės normų, nesvarbu, ar jos yra įtrauktos į arbitražinį susitarimą, ar ne, nes šalys savo susitarimu negali šių normų pakeisti.

Taip pat būtina pabrėžti, kad nė vienas sutarčių principas nėra absoliutus, ten kur baigiasi vieno principo riba, prasideda kito principo veikimo sritis. Todėl sprendžiant arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą minėtus sutarčių teisės principus reikia derinti ne tik tarpusavyje, bet ir su kitais bendrais civilinės teisės principais.

1.3. Arbitražinių susitarimų klasifikacija

Paprastai išskiriamos dvi arbitražinių susitarimų rūšys: arbitražinė išlyga ir kompromisas. Arbitražinė išlyga įrašoma kaip viena materialinės sutarties sąlygų ir sudaroma dėl ateityje galinčių kilti ginčų. Kompromisas sudaromas kilus ginčui kaip atskiras ginčų sprendimo arbitraže susitarimas. A. Redfern ir M. Hunter labai vaizdžiai apibūdino šią arbitražinių susitarimų klasifikaciją, sakydami, kad arbitražinė išlyga „žiūri į ateitį“, o konsensusas „žiūri į praeitį“.²⁹

Šiandien skirstymas į arbitražines išlygas ir kompromisus yra įprastas, tačiau XX a. pradžioje dauguma valstybių pripažindavo tik kompromisų galiojimą. Pirmą kartą arbitražinės išlygos tarptautiniuose dokumentuose buvo pripažintos 1923 m. Ženevos konvencijoje, kurioje buvo numatytas arbitražinių susitarimų, susijusių su egzistuojančiais ar būsimais ginčais tarp šalių, pripažinimas.³⁰ Panašios nuostatos vėliau buvo įtvirtintos Niujorko konvencijoje, Europos konvencijoje ir UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme.

Lietuvoje galimybė sudaryti arbitražinį susitarimą arbitražinės išlygos arba atskiros sutarties forma įtvirtinta KAĮ 9 straipsnio 1 dalyje. Skirtingai nuo Lietuvos, Jungtinės Karalystės arbitražo įstatyme, Estijos Respublikos civilinio proceso kodekse ir Švedijos

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

²⁹ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 155.

³⁰ COLLIER, J.; LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje: institucijos ir procedūros*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 256-257.

arbitražo įstatyme sąvokos arbitražinė išlyga ir kompromisas neišskiriamos, tačiau kalbama apie esamų ir būsimų ginčų perdavimą arbitražui.

Arbitražinės išlygos rengiamos sudarant pagrindinę sutartį, nežinant, kokie ginčai gali kilti ateityje, ir tikintis, kad ginčų pavyks išvengti. Arbitražinės išlygos, kaip taisyklė, būna glaustos, dažnai naudojamos nuolatinė arbitražo institucijų parengtos tipinės arbitražinės išlygos. Kartais arbitražinė išlyga vadinama „vidurnakčio išlyga“, tokiu būdu pabrėžiama, kad paprastai dėl arbitražinės išlygos sutariama derybų dėl sutarties pabaigoje ir kad šalys nėra linkusios arbitražinei išlygai skirti daug dėmesio po sunkių ir ilgų derybų.³¹ Padėtis keičiasi, kada šalys derasi dėl jau kilusio ginčo perdavimo arbitražui. Šiuo atveju yra žinomi kiekvienos šalies interesai ir ginčo aplinkybės. Todėl kompromisas paprastai būna išsamesnis, tiksliai nurodomas ginčas. Palyginus su arbitražine išlyga, kompromise dažnai ne tik nurodoma arbitražo vieta ir taikytina teisė, bet kartu nustatoma arbitražų skyrimo tvarka ir kiti arbitražo procedūriniai klausimai. Papildomai gali būti įtraukta speciali nuostata dėl arbitražo išlaidų apmokėjimo ir terminų. Tačiau susitarti dėl kompromiso būna sudėtingiau negu dėl arbitražinės išlygos, nes pirmu atveju dėl ginčo sprendimo būdo derasi šalys, tarp kurių jau kilo ginčas, ir kiekviena šalis siekia apginti savo interesus.

Kai kurie rusų teisininkai (pavyzdžiui, I. V. Getman-Pavlova³², G. K. Dmitrieva³³) išskiria tris arbitražinių susitarimų rūšis:

1) arbitražinė išlyga (angl. – *arbitration clause*, rus. – *арбитражная оговорка*), kuri įtraukiama į materialinę sutartį ir apima ginčus, kurie tarp šalių gali kilti ateityje;

2) arbitražinis susitarimas (angl. – *arbitration agreement*, rus. – *арбитражный договор*), kuris, kaip ir arbitražinė išlyga, apima būsimus ginčus, tačiau sudaromas kaip atskiras susitarimas. Toks susitarimas (kaip atskiras dokumentas) gali būti pasirašomas kartu su pagrindine sutartimi arba vėliau;

3) trečiųjų įrašas (angl. – *submission agreement*; rus. – *третейская запись*) – tai atskira šalių sutartis, kurioje numatyta spręsti arbitraže jau iškilusį ginčą.

A. O. Inšakova savo knygoje apie tarptautinę privatinę teisę irgi užsimena apie galimybę sudaryti atskirą arbitražinį susitarimą dėl būsimų ginčų, tačiau neišskiria tokio

---

³¹ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 155-156.

³² ГЕТЬМАН-ПАВЛОВА, И. В. *Международное частное право*. Москва: Эксмо, 2005, p. 557-558.

³³ ДМИТРИЕВА, Г. К. *Международный коммерческий арбитраж: учебно-практическое пособие*. Москва: Проспект, 1997, p. 30-31.

susitarimo, kaip atskiros rūšies. Ji taip pat išskiria fakultatyvinę arbitražinę išlygą, kurioje pateikiamas sąrašas klausimų, kuriuos šalys susitaria spręsti iškilus ginčui.³⁴

Atskiras arbitražinis susitarimas dėl būsimų ginčų iš esmės atitinka kompromisą. Praktikoje atskiras arbitražinis susitarimas dėl būsimų ginčų sutinkamas labai retai. Be to, išskirti atskirą arbitražinio susitarimo rūšį tik pagal tai, ar šalys susitaria dėl esamų ar būsimų ginčų, neturi teisinės ir praktinės reikšmės, todėl magistro darbe bus vadovaujamosi arbitražinių susitarimų skirstymu į arbitražines išlygas ir kompromisus.

Tačiau nepriklausomai nuo to, koku būdu įformintas arbitražinis susitarimas, jo sudarymo teisinės pasekmės vienodos, t.y. atsisakoma teismo jurisdikcijos spręsti susitarime nurodytus ginčus.

2. Bendrieji sandorių negaliojimo aspektai

Kaip jau buvo minėta, arbitražinis susitarimas – tai sutartis dėl ginčų nagrinėjimo būdo pasirinkimo. Sutartis – labiausiai paplitusi sandorių rūšis. Vadovaujantis CK 6.224 straipsniu, sutartis gali būti pripažinta negaliojančia remiantis sandorių negaliojimo pagrindais.³⁵ Tai reiškia, kad pripažįstant arbitražinį susitarimą negaliojančiu turi būti taikomas ne tik KAI, kuris nustato specialius reikalavimus arbitražiniam susitarimui, bet ir bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai. Atsižvelgiant į tai, prieš analizuojant atskirus arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindus, šioje dalyje nagrinėjami bendrieji sandorių negaliojimo aspektai.

2.1. Sandorio negaliojimo sąvoka ir paskirtis

Civilinėje teisėje plačiai pripažįstamas šalių valios autonomijos principas, kuris leidžia šalims pačioms spręsti dėl sandorių sudarymo ir savo teisių bei pareigų. Tačiau šis principas nėra absoliutus. Visų valstybių įstatymai įtvirtina tam tikrus imperatyvius reikalavimus sandorio turiniui, formai, sudarymo tvarkai ir pan. Įstatymų reikalavimų neatitinkantys sandoriai pripažįstami negaliojančiais. Tai reiškia, kad sandorių negaliojimo pagrindas – įvairios aplinkybės, buvusios sudarant sandorį ir susijusios su įvairiais sandorio elementais.

---

³⁴ ИНИЩАКОВА, А. О. *Международное частное право: учебно-методическое пособие*. Волгоград, 2002, p. 229.

³⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Teisės moksle pabrėžiama, kad sandoris yra valios aktas, sąmoningai skirtas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti. Kad sandoris galėtų, būtina tam tikrų sąlygų visuma (t.y. siekiant, kad sandorio pagrindu atsirastų šalių siekiamos teisės ir pareigos, sandoris turi pasižymėti tam tikromis savybėmis). Lietuvos teisėje sandorio galiojimo sąlygos gali būti nustatomos sisteminiu būdu aiškinant CK nuostatas. Viena svarbiausių sąlygų – sandorį sudarantys fiziniai asmenys turi būti veiksnūs, o juridiniai asmenys privalo turėti atitinkamą teisnumą. Be to, sandorio dalyvių valios išraiška turi atitikti jų tikrąją valią. Išimtiniais atvejais įstatyme papildomai gali būti įtvirtintas reikalavimas, kad sandoris būtų sudarytas tam tikra forma, pavyzdžiui, rašytine ar notarine. LAT 2002 m. gruodžio 11 d. byloje *R. Tūzas v. J. V. Stubraitė* nurodė, kad sandorio būtini elementai (t.y. subjektai, valia, valios išreiškimo forma ir turinys) turi atitikti imperatyvius įstatymo reikalavimus. Jeigu bent vienas minėtų elementų neatitinka imperatyvių įstatymo reikalavimų, sandoris laikomas negaliojančiu.³⁶

CK nėra apibrėžiama sandorio negaliojimo sąvoka. Šios sąvokos reikšmę atskleidžia doktrina ir teismų praktika. Doktrinoje pateikiamos skirtingos nuomonės dėl negaliojančio sandorio teisinės prigimties. Vieni autoriai negaliojantį sandorį pripažįsta sandoriu, kiti – teisės pažeidimu, tretie teigia, kad negaliojantis sandoris apskritai nėra juridinis faktas, ketvirtie laikosi pozicijos, kad negaliojimas turi būti siejamas ne su sandoriu, o su jo padariniais. Pavyzdžiui, Prancūzijoje sandorio negaliojimas apibrėžiamas kaip sankcija, taikoma formos ar turinio trūkumų turinčiam sandoriui ir reiškianti sandorio panaikinimą.³⁷ F. S. Cheifeco nuomone, negaliojantis sandoris, kaip neteisėtas veiksmas, yra teisės pažeidimas.³⁸ V. Mikelėnas pritaria nuomonei, kad negaliojantis sandoris tam tikrais atvejais turi būti laikomas teisės pažeidimu, ir nurodo, kad negaliojantis sandoris gali būti kvalifikuojamas kaip neteisėtas veiksmas (pavyzdžiui, susitarimas pasiekti tikslą, priešingą viešajai tvarkai ar gerai moralei).³⁹ N. V. Rabinovič mano, kad negaliojantis sandoris tam tikra forma išreiškia subjekto valią, kuri yra nukreipta į teisinių santykių sukūrimą, pakeitimą ar panaikinimą. Sudarius negaliojantį sandorį, atsiranda tam tikras teisinis santykis. Galimi atvejai, kai sandorio šalys nesiekia neteisėtų tikslų.⁴⁰ Šios nuomonės oponentai pabrėžia, kad negaliojančiam sandoriui iš viso nėra būdingi sandorio požymiai.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. Tūzas v. J. V. Stubraitė*, Nr. 3K-3-1532/2002, kat. 15.2.1.1; 25.6.2; 27.6.

³⁷ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 38-39.

³⁸ *Ibid.*, p. 31.

³⁹ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4(62), p. 8.

⁴⁰ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 31-32.

Lietuvos doktrinoje pateikiama nuomonė, kad negaliojančiu laikomas sandoris, kuris pažeidus įstatymo reikalavimus nesukelia tu teisinių pasekmių, kurių siekė jo dalyviai. V. Mikelėnas straipsnyje „Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje“ analizuoja negaliojančio sandorio sampratą.⁴¹ V. Mikelėnas pritaria nuomonei, kad sandorių negaliojimas turi būti siejamas ne su pačiu juridiniu faktu, o su jo padariniais. Jei sandoris yra juridinis faktas, valios pareiškimas, kuriuo siekiama tam tikrų teisinių padarinių, tai sandorio negaliojimas yra tokia situacija, kai teisė neleidžia atsirasti siekiamiems teisiniams padariniams, o negaliojantis sandoris – tai sandoris, nesukeliantis jokių teisinių padarinių. V. Mikelėnas, nors ir sutikdamas, kad negaliojančių sandorių teisinis kvalifikavimas gali būti skirtingas, pripažįsta jiems juridinio fakto galią. Jei sandoris yra negaliojantis, tai nereiškia, kad valios pareiškimo, kaip juridinio fakto, apskritai nebuvo, tiesiog neatsirado tų teisių ir pareigų, kurių siekė sandorio šalys. Negaliojimas paneigia tik teisinius padarinius, bet ne įvykusį juridinį faktą. Jei negaliojimas paneigtų sandorio, kaip juridinio fakto, egzistavimą, tai reikštų, kad negaliojantis sandoris negali sukelti jokių teisinių padarinių, taip pat su sandorio negaliojimu susijusių teisinių padarinių, o tai prieštarautų CK nuostatomis dėl sandorių negaliojimo.

Išsamiausiai sandorio negaliojimą apibrėžė O. V. Gutnikovas. Šio autoriaus teigimu, sandorio negaliojimas reiškia, kad, remiantis sandorio (kaip juridinio fakto) sudarymo metu egzistuojančiais pagrindais (teisiniais trūkumais), susijusiais tiek su sandoriu juridiniu faktu, tiek ir su sandoriu teisiniu santykiu, tam tikra apimtimi nepripažįstamos sandorio (kaip teisinio santykio) teisinės pasekmės. Be to, teisinės pasekmės gali būti nepripažįstamos skirtinga apimtimi, nuo skirtingo momento, atsižvelgiant į šalių valią arba nepriklausomai nuo jos, neatmetant galimybės tam tikrais atvejais pasekmių nepripažinti tik tam tikrų asmenų atžvilgiu.⁴²

Sandorio negaliojimo institutas yra svarbus dėl kelių priežasčių.⁴³

1) Pripažįstant sandorį negaliojančiu, siekiama užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą. Teismų praktikoje, taikant sandorių negaliojimo institutą, ieškoma sandorio šalių, kartais ir trečiųjų asmenų, interesų pusiausvyros. Pripažįstama, kad šalims sudarius imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujančius sandorius, ši pusiausvyra pažeidžiama, todėl tokie sandoriai laikomi negaliojančiais, ir taikomos atitinkamos teisinės pasekmės;

---

⁴¹ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4(62), p. 7-8.

⁴² DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 38-39.

⁴³ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai*: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 369.

2) Sandorio negaliojimo institutas siekia apginti sąžiningos šalies interesus, kai kita sandorio šalis buvo nesąžininga. Šiuo atveju yra ginami privatūs šalies interesai;

3) Tuo atveju, kai sandoris prieštarauja viešajai tvarkai, gerajai moralei ar imperatyvioms įstatymų normoms, sandorio pripažinimas negaliojančiu apsaugo viešą interesą;

4) Sandorio negaliojimo institutas taip pat padeda identifikuoti ir įtvirtinti tikrąją šalių valią. Pavyzdžiui, kai sandoris buvo sudarytas suklydus, ir abi šalys nesiekė tų teisinių padarinių, kurie atsirado po sandorio sudarymo, būtų nesąžininga versti šalis vykdyti sandorį, kurio jos nesiekė.

Sandorių negaliojimo pagrindai pasaulyje nėra suderinti. Nors sutarčių, kaip vienos iš sandorių rūšių, negaliojimo pagrindus iš dalies pabandė suvienodinti UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai, tačiau ir jie neapima visų negaliojimo pagrindų. Vadovaujantis UNIDROIT principų 3.1 straipsniu, jie neapima sutarčių negaliojimo dėl šalies neveiknumo, įgaliojimų viršijimo, prieštaravimo moralei ar įstatymui, nes skirtumai tarp valstybių narių įstatymų, reglamentuojančių asmens statusą ir viešąją tvarką, yra pakankamai žymūs.⁴⁴

Kiekviena valstybė savo nacionalinėje teisėje nustato sandorių negaliojimo pagrindus, tačiau net ir tas pats sandorio negaliojimo pagrindas įvairių valstybių teisės doktrinoje ir teismų praktikoje gali būti aiškinamas ir taikomas skirtingai. Taigi vienoje valstybėje dėl to paties pagrindo sandoris gali būti pripažįstamas niekiniu, o kitoje – nuginčijamu. Be to, tas pats sandoris vienoje valstybėje gali galioti, o kitoje gali būti pripažintas negaliojančiu. Tai reiškia, kad arbitražinis susitarimas vienoje valstybėje gali būti pripažintas galiojančiu, o kitoje ne. Todėl, sudarant arbitražinį susitarimą, būtina atsižvelgti ne tik į nacionalinius teisės aktus, bet ir į arbitražo vietos bei į valstybės, kurioje bus vykdomas arbitražo sprendimas, teisę. Tai ypač aktualu tarptautinio arbitražo atveju.

Darytina išvada, kad sandorio negaliojimo institutas iš esmės remiasi principu „tai, kas negalioja, negali sukelti jokių teisinių padarinių“ (lot. – *Quod nullum est producit effectum*). Tokio principo taikymas sukelia dvejopus padarinius. Pirma, pripažintas negaliojančiu sandoris negali sukelti padarinių ateityje. Antra, toks sandoris laikomas niekada neegzistavusiu ir nesukėlusiu šalių siekiamų teisinių padarinių, arba pripažįstama,

---

⁴⁴ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome, 2004 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf>> [žiūrėta 2011-02-10].

kad praeityje sukelti padariniai turi būti panaikinti, ir turi būti grįžtama į iki sutarties sudarymo buvusią padėtį.⁴⁵

Būtina pastebėti, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra vienintelis privačių ar viešų interesų gynimo būdas. Svarbu užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir teisėtus lūkesčius. Todėl kiekvienu atveju būtina ieškoti šių dviejų tikslų pusiausvyros.

2.2. Negaliojančių sandorių ir sutarčių klasifikacija

Negaliojantys sandoriai skirstomi į niekinius ir nuginkčijamus. Remiantis CK 1.78 straipsniu sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja nepriklausomai nuo to, yra ar nėra teismo sprendimo pripažinti jį negaliojančiu. Niekiniu sandoris gali būti laikomas tik tada, kai yra įstatymu nustatyti pagrindai. Nuginkčijamas sandoris – tai sandoris, kurį pripažinti negaliojančiu būtinas teismo sprendimas.⁴⁶ Skirtingai nuo niekinių sandorių, nuginkčijami sandoriai gali būti patvirtinti vėliau, tokiu atveju netenkama teisės ginčyti sandorį.

Lietuvos doktrinoje pripažįstama, kad niekinis sandoris nesukuria pagal įstatymą jokių teisinių pasekmių iki to laiko, kol jo negaliojimas konstatuojamas teismo tvarka, tarsi šalys nebūtų atlikusios jokių teisiškai reikšmingų veiksmų. Toks sandoris negalioja savaime, nepriklausomai nuo to, yra ar nėra pareikštas ieškinys pripažinti sandorį negaliojančiu. Dėl nuginkčijamų sandorių daromos išimtys, nurodant, kad jie sukelia teisinių pasekmių iki jų pripažinimo negaliojančiais.

Kadangi niekinis sandoris pažeidžia ne tik privatų, bet ir viešą interesą, jį gali ginčyti visi suinteresuoti asmenys, kurių teisės ar teisėtus interesus jis pažeidė. Tokio sandorio negaliojimą gali konstatuoti ir teismas *ex officio*. Niekiniais laikomi sandoriai, kurie prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei. Imperatyvias įstatymo normas galima atpažinti iš aiškiai įtvirtintų draudimų, arba gali būti nurodyta, kad sandoriai, prieštaraujantys tam tikroms normoms, negalioja. Pavyzdžiui, CK 1.86 ir 1.87 straipsniuose tariamas ar apsimestinis sandoriai nėra apibūdinti kaip niekiniai, tik pasakyta, kad jie negalioja. Todėl darytina išvada, kad tariami ar apsimestiniai sandoriai irgi yra niekiniai.⁴⁷ Jei nėra aišku, ar tam tikra norma yra imperatyvi, būtina vadovautis

---

⁴⁵ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 36.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁷ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2001, p. 178.

bendrais teisės aiškinimo principais ir siekti nustatyti šios normos tikslus ir uždavinius. Imperatyvios normos siekia apsaugoti visos visuomenės interesus, gerąją moralę ar viešąją tvarką. Viešąją tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, administracinės ir kitų teisės šakų normos. Viešoji tvarka ir gera moralė yra vertinamojo pobūdžio sąvokos, todėl kiekvienas atvejis turi būti vertinamas individualiai.

Nuginčijami sandoriai pažeidžia šalies privatų interesą, todėl teisė ginčyti tokį sandorį suteikiama tik nukentėjusiai šaliai. Tai gali būti sandorio šalis, kuri nukentėjo dėl sandorio sudarymo, trečiasis asmuo, kurio naudai buvo sudarytas sandoris, arba asmuo, kurio teisės ir teisėtus interesus šis sandoris pažeidė. Jei nėra suinteresuoto asmens reikalavimo, teismas savo iniciatyva negali konstatuoti sandorio negaliojimo. Prie nuginčijamų sandorių priskiriami sandoriai, sudaryti neveiksnių asmenų arba asmenų, negalėjusių suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti. Nuginčijami taip pat yra sandoriai, sudaryti viršijant juridinio asmens įgaliojimus, ir sandoriai, sudaryti dėl suklydimo, apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo.

Remiantis CK 6.224 straipsniu, aptartos taisyklės yra taikomos ir sutartims. Negaliojančios sutartys atitinkamai skirstomos į absoliučiai negaliojančias (niekines) ir santykinai negaliojančias (nuginčijamas). CK 6.225 straipsnyje nustatyta, kad sutartis yra absoliučiai negaliojanti, jeigu ją sudarant buvo pažeisti pagrindiniai sutarčių teisės principai ir dėl to pažeisti ne tik sutarties šalies, bet ir viešieji interesai. Sutartis yra santykinai negaliojanti, jeigu ją sudarant viena šalis veikė sąžiningai, ir pripažinti sutartį negaliojančia būtina tik dėl to, kad būtų apginti sąžiningos šalies privatus interesai.⁴⁸

Estijoje ir Švedijoje, kaip ir Lietuvoje, negaliojantys sandoriai ir sutartys skirstomos į dvi rūšis. Tačiau įdomu pastebėti, kad Jungtinės Karalystės teisėje papildomai išskiriama trečia negaliojančių sutarčių rūšis. Tai sutartys, kurių negalima įvykdyti teisine prievarta ir kurių šalių teisių ir interesų teisė negina (angl. – *unenforceable*).⁴⁹

3. Arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindų analizė

Arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai įtvirtinti nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės šaltiniuose. Arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindas gali būti susijęs su susitarimo šalimis, turiniu, forma ar susitarimo šalių vidinės valios trūkumais. Pabrėžtina,

---

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 370.

kad arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindas turi būti susitarimo sudarymo metu. Negalima pripažinti susitarimo negaliojančiu, remiantis aplinkybėmis, kurios atsirado jį sudarius, pavyzdžiui, po arbitražinio susitarimo sudarymo viena iš šalių buvo pripažinta neveiksnia.

Niujorko konvencijos 2 straipsnyje numatyti tokie arbitražinio susitarimo galiojimo reikalavimai:⁵⁰

- 1) susitarimas turi būti rašytinis;
- 2) susitarimas turi būti susijęs su ginčais, kurie kilo ar gali kilti tarp šalių ateityje;
- 3) ginčai turi kilti iš apibrėžtų teisinių santykių (sutartinių ar nesutartinių);
- 4) teisiniai santykiai, iš kurių kyla ginčas, turi būti arbitruotini.

Vadovaujantis Niujorko konvencijos 5 straipsniu, galima išskirti du papildomus reikalavimus arbitražiniam susitarimui:

- 1) arbitražinį susitarimą sudariusios šalys turi būti veiksnios;
- 2) susitarimas turi galioti pagal teisę, kurią šalys susitarė jam taikyti.

Tarptautinio komercinio arbitražo doktrinoje tai pat analizuojami arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai. Pavyzdžiui, Julian D. M. Lew manymu, nepriklausomai nuo to, kad arbitražinis susitarimas sukelia procesines pasekmes, tai visų pirma yra materialinės teisės reguliuojama sutartis, todėl norint, kad arbitražinis susitarimas galiotų, turi būti įvykdytos bendros sutartims nustatytos sąlygos.⁵¹ Julian D. M. Lew arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindus skirsto į reikalavimus arbitražinio susitarimo formai, reikalavimus turiniui, šalių veiksnumą ir arbitražinio susitarimo apimtį.

Rusų teisininkas B. Hvalej pateikia detalesnę arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindų klasifikaciją:⁵²

- 1) arbitražinis susitarimas negalioja dėl šalių valios trūkumų (šis pagrindas apima susitarimo negaliojimą dėl apgaulės, suklydimo ar prievartos panaudojimo, taip pat šalies neveiksnumą);
- 2) arbitražinio susitarimo forma neatitinka įstatyme nustatytų reikalavimų;
- 3) arbitražinio susitarimo turinys neatitinka visų jam nustatytų sąlygų, įskaitant reikalavimą aiškiai išreikšti ketinimą perduoti ginčą spręsti arbitražo teismui;
- 4) prieštaraujama imperatyvioms įstatymų normoms;

---

⁵⁰ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁵¹ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L. A.; KROLL, S. *Comparative international arbitration*. London: Kluwer Law International, 2003, p. 130.

⁵² РОЖКОВА, М. А.; ЕЛИСЕЕВ, Н. Г.; СКВОРЦОВ, О. Ю. *Договорное право. Соглашения о подсудности, международной подсудности, примирительной процедуре, арбитражное (третейское) и мировое соглашения*. Москва: Статут, 2008, p. 167.

5) arbitražinis susitarimas apima ginčus, kurie negali būti sprendžiami arbitraže.

Toliau, remiantis CK nustatytais bendrais sandorių negaliojimo pagrindais ir KAI nuostatomis, bus analizuojami atskiri arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai.

3.1. Nearbitruotini ginčai

Ne visi šalių ginčai gali būti perduoti arbitražui. Visų pirma arbitraže galima spręsti tik ginčus, kylančius iš teisinių santykių, t.y. santykių, kurie yra sureguliuoti teisės normomis. Todėl, nustatant arbitražinio susitarimo galiojimą, būtina išsiaiškinti, ar susitarime numatytas ginčas yra teisinio pobūdžio ir ar toks ginčas yra arbitruotinas.

Komerciniame arbitraže galima spręsti įvairius komercinius ginčus. Sąvoka „komercinis ginčas“ nėra apibrėžiama tarptautiniuose šaltiniuose. Niujorko konvencijoje numatyta taip vadinama komercinė išlyga, kuri suteikia teisę valstybėms šią konvenciją taikyti tik ginčams, kylantiems iš sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie pagal valstybės nacionalinius įstatymus yra laikomi komerciniais.⁵³ UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme komercinio ginčo apibrėžimas irgi nepateikiamas, tačiau 1 straipsnio 1 dalies išnašoje paaiškinama, kad žodis „komercinis“ turi būti interpretuojamas plačiai, apimant visus komercinio pobūdžio teisinius sutartinius ir nesutartinius santykius. Kartu pateikiamas pavyzdinis komercinių teisinių santykių sąrašas.⁵⁴ UNCITRAL pavyzdinio įstatymo aiškinamajame rašte patikslinama, kad minėta išnaša nėra sąvokos „komercinis“ apibrėžimas, o tik paaiškinimas dėl pavyzdinio įstatymo taikymo apimties. P. Binder teigimu, toks sprendimas, rengiant UNCITRAL pavyzdinį įstatymą, buvo pasirinktas atsižvelgiant į Niujorko konvencijos nuostatą. Darbo grupė, rengusi šį įstatymą, tikėjosi, kad išnašoje pateiktas pavyzdinis ginčų sąrašas padės išvengti nesutarimų dėl įstatymo taikymo apimties.⁵⁵

Dalis valstybių, kurios nacionalinius įstatymus rengė besiremiamos UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu, perkėlė visą ar dalį išnašoje pateikto paaiškinimo į savo įstatymus. Remiantis KAI 9 straipsnio 1 dalimi, arbitražui galima perduoti spręsti ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių teisinių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. KAI 2 straipsnyje pateikiamas komercinio ginčo

⁵³ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

⁵⁴ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

⁵⁵ BINDER, P. *International commercial arbitration and conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdiction*. London: Sweet and Maxwell, 2005, p. 18-20.

apibrėžimas. Komercinis ginčas suprantamas kaip šalių nesutarimas, kilęs iš sutartinių ar nesutartinių teisinių santykių, išskyrus ginčus, kurių pagal įstatymą negalima perduoti arbitražui.⁵⁶ Tai reiškia, kad šalys gali susitrati spręsti arbitraže ginčą ir iš deliktinių teisinių santykių.

Estijos Respublikos civilinio proceso kodekse irgi nurodoma, kad arbitražui gali būti perduoti ginčai tiek iš sutartinių, tiek iš nesutartinių santykių.⁵⁷ Latvijos, Jungtinės Karalystės ir Švedijos įstatymuose šis klausimas neaptariamas.

KAĮ projekte siūloma patikslinti komercinio ginčo apibrėžimą, nustatant, kad ginčas gali apimti nesutarimus dėl fakto ir (ar) dėl teisės klausimų. Tokiu būdu aiškiai nurodoma, kad Lietuvoje leidžiamas kokybės arbitražas. Galiojančiame KAĮ apie tai neužsimenama. KAĮ projekte taip pat pateikiamas pavyzdinis komercinių ginčų sąrašas.⁵⁸

Arbitražiniu susitarimu šalys apriboja nacionalinių teismų jurisdikciją, todėl valstybės paprastai siekia apriboti teisę tam tikrus ginčus spręsti arbitraže, t.y. nustatoma, kokie ginčai yra nearbitruotini. Arbitruotinumumas – tai ginčo santykio savybių, kurioms esant įstatymai nedraudžia ginčo spręsti arbitraže, visuma.⁵⁹ Nearbitruotini ginčai priklauso išimtinai nacionalinių teismų kompetencijai. Įstatymų normos, nustatančios nearbitruotinus ginčus, yra imperatyvios, todėl arbitražinis susitarimas, kuriuo numatoma arbitražu spręsti į nearbitruotinių ginčų sąrašą patenkančią ginčą, yra niekinis. Tarptautiniuose dokumentuose arbitruotinumumo klausimas nereglamentuojamas. Šio klausimo sprendimas paliekamas išimtinai nacionalinei teisei.

Valstybių nacionaliniuose teisės aktuose numatyti nearbitruotini ginčai skiriasi. Dažniausiai nearbitruotiniais pripažįstami ginčai, kylantys iš šeimos, bankroto ar baudžiamosios teisės, taip pat ginčai dėl žmogaus teisių ir laisvių pažeidimo. Visi šie ginčai susiję su viešu interesu ir būtinybe užtikrinti silpnesnės ginčo šalies, taip pat trečiųjų asmenų (pavyzdžiui, kreditorių) interesus.

Lietuvoje nearbitruotinus ginčus nustato KAĮ 11 straipsnis. Nearbitruotini ginčai skirstomi pagal teisinių santykių, iš kurių kyla ginčas, pobūdį ir ginčo subjektą. Šioje magistro darbo dalyje bus nagrinėjami tik nearbitruotini ginčai pagal teisinių santykių

---

⁵⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

⁵⁷ Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia (passed on 20 April 2005, entered into force 1 January 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/x90041.htm>> [žiūrėta 2011-01-10].

⁵⁸ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

⁵⁹ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 129.

pobūdį. Apribojimai tam tikriems viešiesiems juridiniams asmenis sudaryti arbitražinį susitarimą bus analizuojami kitoje magistro darbo dalyje.

Pagal teisinių santykių pobūdį, arbitražui draudžiama perduoti ginčus, kylančius iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčus, susijusius su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčus, kylančius iš vartojimo sutarčių.⁶⁰

Konstitucinė teisė ir administracinė teisė yra viešosios teisės šakos. Konstitucinė teisė reguliuoja valstybės santvarką, nustato valstybės ir savivaldybės institucijų įgaliojimus, sudarymo tvarką ir tarpusavio santykius, pilietybės įgijimo ir netekimo pagrindus ir kt. Administracinė teisė reguliuoja viešojo administravimo subjektų statusą, kompetenciją, jų santykius su privačiais subjektais bei jų tarpusavio santykius. Minėti klausimai yra susiję su valstybės suverenios galios įgyvendinimu, todėl jie negali būti nagrinėjami arbitraže. Tačiau praktikoje kartais kyla problemų atribojant viešosios teisės ir privatinės teisės reguliuojamus santykius. Pavyzdžiui, byloje *AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB* teismai pripažino, kad ginčai dėl Lietuvos Respublikos žemės gelmių naudojimo negali būti perduoti spresti arbitražui, nes vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija žemės gelmės yra išimtinė valstybės nuosavybė. Žemės gelmių panaudojimo klausimai yra susiję su viešuoju interesu, juos reguliuoja konstitucinė ir administracinė teisė. Ginčams, susijusiems su žemės gelmių naudojimu, taikytinas išimtinis teisingumas, kuris negali būti pakeistas sutartiniu.⁶¹

Darbo teisiniai santykiai yra susiję su darbo teisių ir pareigų įgyvendinimu ir gynyba, t.y. įdarbinimu ir atleidimu iš darbo, darbo apmokėjimu, saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymu, darbo laiko ribojimu ir poilsio laiko užtikrinimu, individualių ir kolektyvinių darbo ginčų sprendimu. Draudžiant arbitraže spresti darbo ginčus, visų pirma siekiama apsaugoti silpnesnę darbo sutarties šalį, t.y. darbuotoją, neleisti darbdaviui daryti darbuotojui spaudimo. Vertinant, ar tarp šalių susiklostę santykiai gali būti prilyginti darbo santykiams, nepakanka nustatyti, ar susiklosčiusius santykius reglamentuoja Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. Kartais darbo santykiams gali būti prilyginti ir santykiai, kuriuos reglamentuoja specialus įstatymas. Vien pagal taikomą teisės aktą negalima kategoriškai spresti apie teisinių santykių pobūdį, taip pat būtina vertinti šių santykių turinį, t.y. šalių teises ir pareigas. Pavyzdžiui, darbo santykiams būdinga subordinacija, kada darbuotojas paklūsta darbdavio nurodymams ir nustatytai darbo tvarkai. Tuo tarpu

---

⁶⁰ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB*, Nr. 3K-7-158/2007, kat. 106.5; 118.4.

civiliniams santykiams būdingas lygiateisiškumas. Civiliniams santykiams taip pat nebūdinga prievolė mokėti privalomo socialinio draudimo įmokas į valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą. Tai vienas darbo teisinių santykių ar kitų jiems prilyginamų santykių požymis. Be to, civiliniuose santykiuose viena iš šalių įsipareigoja atlikti kitos šalies ar trečiojo asmens naudai tam tikrą iš anksto apibrėžtą užduotį, o darbo teisiniuose santykiuose darbuotojas atlieka darbo sutartyje nustatytas funkcijas. Pavyzdžiui, byloje *K. M. v. UAB „A. S. Žalgirio krepšinio centras“* Lietuvos apeliacinis teismas atsisakė pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo teismo sprendimą, motyvuodamas tuo, kad tarp *K. M.* ir krepšinio klubo kilęs ginčas dėl nesumokėto atlyginimo pagal sportinės veiklos sutartį iš esmės siejamas su darbo teisinais santykiais, todėl jis nėra arbitruotinas.⁶² Įvertinant bylos šalių tarpusavio teises ir pareigas, tokia teismo išvada yra pagrįsta. Remiantis Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 35 straipsniu,⁶³ sportininkas profesionalas, vykdydamas sportinę veiklą sporto organizacijoje, su šia organizacija privalo sudaryti sportinės veiklos sutartį, pagal kurią sportininkas įsipareigoja rengtis sporto varžyboms, dalyvauti varžybose ir laikytis sporto organizacijos, tos sporto šakos federacijos ir tarptautinių federacijų, kurioms priklauso sporto organizacija, nustatytų taisyklių, o sporto organizacija įsipareigoja mokėti atlygį už sportinę veiklą ir užtikrinti pasirengimo ir dalyvavimo varžybose sąlygas. Todėl sporto veiklos sutartyje nustatyti sporto organizacijos (darbdavio) ir sportininko (darbuotojo) santykiai prilygintini darbo santykiams arba jų esmę atitinkantiems santykiams, nesvarbu, kad sporto veiklos sutartis neatitinka darbo sutarties pavyzdinės formos, o šios sutarties šalių teises ir pareigas reglamentuoja specialus įstatymas.

Valstybių požiūris į ginčų, kylančių iš darbo santykių, arbitruotinumą skiriasi. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje darbo ginčai yra arbitruotini. Latvijoje, kaip ir Lietuvoje, darbo ginčų negalima spręsti arbitraže. O Estijoje nearbitruotini yra tik ginčai dėl darbo sutarties nutraukimo.

Šeimos teisė reglamentuoja santuokos sudarymą, jos galiojimą ir nutraukimą, privačių asmenų turtinius ir asmeninius neturtinius santykius, kurie atsiranda santuokos, bendro gyvenimo nesudarius santuokos (partnerystės), giminystės, globos ir rūpybos, įvaikinimo pagrindu ar atliekant vaikų ir tėvų pareigas. Nors šeimos teisė reguliuoja civilinius santykius, šeimos teisėje vyrauja imperatyvios teisės normos, kurios riboja galimybę nustatyti asmens teises ir pareigas tarpusavio susitarimu, reglamentuoja fizinio

---

⁶² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *K. M. v. UAB „A. S. Žalgirio krepšinio centras“*, Nr. 2T-164/2010.

⁶³ Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 9-215 (nauja redakcija Nr. X-1501, 2008, Nr. 47-1752).

asmens, kaip sutuoktinio, tėvo, motinos, vaiko ar globėjo, statusą, nustato teises ir pareigas. Šie klausimai yra susiję su viešuoju interesu. Be to, šeimos teisė neatsiejama nuo šeimos sampratos reglamentavimo. Šeimos teisinių santykių subjektai paprastai nėra lygiaverčiai ir lygūs, vienas iš jų gali būti ekonomiškai ar emocionaliai priklausomas nuo kito, neveiksnus, vaikas. Be to, šeimos teisiniams santykiams būdingas ir asmenų psichologinis tarpusavio priklausomumas. Todėl būtina užtikrinti silpnesnės šalies interesus. Visa tai paaiškina draudimą spręsti ginčus iš šeimos teisinių santykių arbitraže.

Lietuvoje draudimas spręsti arbitraže su konkurencija susijusius ginčus irgi remiasi viešąja tvarka ir visuomenės suinteresuotumu, kad ginčus dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo spręstų valstybė. Konkurencijos teisė yra viena iš pagrindinių valstybės vykdomos konkurencijos politikos priemonių ir yra susijusi su valstybės vykdoma politika vartotojų atžvilgiu, užsienio ir vidaus prekyba, užsienio investicijų ir kapitalo reglamentavimu. Su konkurencijos teise iš dalies yra susiję teisiniai santykiai dėl intelektinės nuosavybės apsaugos. Patentai ir prekių ženklai riboja konkurenciją. Draudimas spręsti arbitražu ginčus dėl patentų ir prekės ženklų irgi pateisinamas viešo intereso gynimu. Lietuvoje įstatymų leidėjas nėra suinteresuotas išimti šiuos klausimus iš nacionalinių teismų jurisdikcijos ir leisti juos spręsti privačiai.

Vilniaus apygardos teismas, apeliacine tvarka nagrinėdamas bylą *UAB „Daira“ v. UAB „Daivera“*, pateikė išvadą dėl arbitražinės išlygos galiojimo, kada ginčas yra susijęs su franšizės santykiais.⁶⁴ Šioje byloje tarp ieškovo ir atsakovo buvo sudaryta sutartis dėl krovinių pervežimo ir ekspedijavimo paslaugų. Sutartyje buvo numatyta ginčus spręsti Vilniaus komercinio arbitražo teisme. Nors sudarytoje sutartyje nebuvo užsiminta apie franšizės santykius, tačiau apeliacinis teismas, įvertinęs šalių tarpusavio santykių esmę ir atsižvelgęs į tai, kad tarp šalių nebuvo sudaryta kitų sutarčių, padarė išdava, kad įgyvendinant sutartį dėl krovinių pervežimo ir ekspedijavimo paslaugų tarp šalių susiklostė krovinių pervežimo organizavimo ir franšizės santykiai, nes atsakovas savo verslo plėtrą įgyvendino, pasinaudodamas ieškovo prekių ir paslaugų ženklu. Remiantis CK 6.766 straipsniu, franšizės sutartimi viena šalis įsipareigoja perduoti už atlyginimą kitai šaliai tam tikram terminui arba neterminuotai teisę naudotis verslo tikslais išimtinių teisių, priklausančių teisių turėtojui, visuma (pavyzdžiui, teise į firmos vardą, teise į prekių ar paslaugų ženklą, teise į saugomą komercinę (gamybinę) informaciją ir kt.).⁶⁵ Teismas

---

⁶⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Daira“ v. UAB „Daivera“*, Nr. 2S-1376-345/2009.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

pagrįstai padarė išvadą, kad byloje kilęs ginčas yra susijęs su prekių ir paslaugų ženklo naudojimu, kuris vadovaujantis KAI 11 straipsnio 1 dalimi yra nearbitruotinas.

Tačiau su konkurencija ir su patentais bei prekių ženklais susijusius ginčus spręsti arbitražu draudžiama ne visur. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje ginčai dėl antimonopolinių įstatymų gali būti sprendžiami arbitraže. Švedijoje arbitraže taip pat galima spręsti ginčus dėl patentų.

Prie nearbitruotinių priskiriami ir ginčai, susiję su bankrotu. Šis draudimas susijęs ne tik su viešuoju interesu, bet ir su kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsauga, nes visi jie privalo dalyvauti, vykdant visas bankroto procedūras: iškeliant bankroto bylą, kreditoriams pareiškiant reikalavimus ir juos tvirtinant, tenkinant kreditorių reikalavimus ir kt. Dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, kai viena iš ginčo šalių yra bankrutuojanti įmonė, pasisakė ir Lietuvos teismai. Pavyzdžiui, byloje „NCC Statyba“ v. UAB „Švilda“ atsakovui UAB „Švilda“ bankroto byla buvo iškelta arbitražo proceso metu. Arbitražo teismas tarpiniame sprendime pripažino, kad bankroto bylos iškėlimas negali įtakoti ginčo arbitruotinumui, nes ginčas susijęs ne su bankroto teisiniais santykiais, o su nuostolių atlyginimu pagal statybos darbų sutartį. Vėliau priimtas arbitražo teismo sprendimas buvo apskųstas Lietuvos apeliaciniam teismui. Nagrinėdamas ginčą dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, Lietuvos apeliacinis teismas, o vėliau ir LAT patvirtino, kad iškėlus įmonei bankroto bylą visi turiniai reikalavimai pareikšti įmonei priklauso išimtinai teismo, nagrinėjančio bankroto bylą, kompetencijai.⁶⁶ Byloje *Baltarusijos Respublikos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp* LAT išaiškino, kad ne tik ieškiniai bankrutuojančiai įmonei, bet ir jos ieškiniai skolininkams yra priskiriami teismų jurisdikcijai ir yra nearbitruotini.⁶⁷ Tokią išvadą LAT padarė, atsižvelgdamas į Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalį, reikalaujančią visas civilines bylas, kuriose įmonei pareikšti turiniai reikalavimai, perduoti bankroto bylą iškėlusiam teismui, ir šio įstatymo 14 straipsnio 3 dalį, pagal kurią administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams nagrinėjami bankroto bylą nagrinėjančiame teisme.⁶⁸ Tokią teismo poziciją galima paaiškinti siekiu geriau apsaugoti kreditorių interesus, nes ginčo nagrinėjimas arbitraže (ypač instituciniame arbitraže) gali būti susijęs su didesnėmis

---

⁶⁶ MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2(60), p. 25-26.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Baltarusijos Respublikos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp.*, Nr. 3K-3-562/2008, kat. 130.3.2.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

bankrutuojančios įmonės išlaidomis, palyginus su teisiniu ginčo nagrinėjimu, o tai gali neigiamai paveikti kreditorių interesus. Lietuvos apeliacinis teismas byloje *BUAB „Elgamos chemija“ v. gamybinis kooperatyvas „AMIP-C“* konstatavo, kad tik ta aplinkybė, kad įmonė yra bankrutuojanti ar bankrutavusi, nėra pakankamas pagrindas nesivadovauti šalių susitarimu dėl arbitražinės išlygos.⁶⁹ Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad tokią Lietuvos apeliacinio teismo išvadą nulėmė aplinkybė, kad byloje atsakovas buvo užsienio valstybės juridinis asmuo. Todėl šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas ne tik dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, bet ir dėl bylos teisingumo Lietuvos Respublikos teismams. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad Įmonių bankroto įstatyme įtvirtintas reikalavimas dėl administratoriaus ieškinių nagrinėjimo bankroto bylą nagrinėjančiame teisme yra nacionalinio teisingumo taisyklė. Bylose su užsienio elementu aplinkybė, kad ieškovas yra bankrutavusi įmonė, negali pakeisti šalių, veikiančių skirtingose valstybėse, anksčiau sudarytos arbitražinės išlygos dėl kilusių ginčų nagrinėjimo. Įvertinant skirtingas minėtų bylų aplinkybes ir Įmonių bankroto įstatymo imperatyvias nuostatas, tokios teismų išvados yra pagrįstos.

Lietuvos apeliacinis teismas 2011 m. sausio 6 d. byloje *UAB „Vilmstata“ v. UAB „RANGA-IV“* padarė išvadą, kad arbitraže negali būti nagrinėjami ginčai, kai įmonė dar neįgijo bankrutuojančios įmonės statuso, nes klausimas dėl bankroto administratoriaus paskyrimo buvo apskūstas apeliacine tvarka, tačiau byloje nėra kvestionuojamas bankroto iškėlimo pagrindas. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismo nutartis iškelti įmonei bankroto bylą bet kuriuo atveju įsiteisės apeliacine tvarka išnagrinėjus ginčą dėl administratoriaus kandidatūros, todėl ginčas dėl sutarties, kurioje yra arbitražinė išlyga, turi būti perduotas bankroto bylą nagrinėjančiam teismui.⁷⁰

Kitų valstybių praktika šiuo klausimu skiriasi. Vienos valstybės reikalauja, kad iškėlus bankroto bylą būtų sustabdytas ginčo nagrinėjimas arbitraže, kitose valstybėse bankroto bylos iškėlimas neturi įtakos arbitražo teisme nagrinėjamiems ginčams. Jungtinėje Karalystėje numatytas pakankamai įdomus reglamentavimas dėl bankrutuojančios įmonės ginčų nagrinėjimo arbitraže. Iš esmės dėl arbitražinio susitarimo galiojimo sprendžia bankrutuojančios įmonės administratorius. Jei arbitražinis susitarimas buvo sudarytas iki bankroto bylos iškėlimo, administratorius gali patvirtinti tokį susitarimą, tada ginčas nagrinėjamas arbitraže. Jei administratorius atsisako patvirtinti arbitražinį susitarimą, pats administratorius kreditorių pritarimu arba kita sutarties šalis gali kreiptis į

---

⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Elgamos chemija“ v. gamybinis kooperatyvas „AMIP-C“*, Nr. 2-520/2007.

⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilmstata“ v. UAB „RANGA-IV“*, Nr. 2-21/2011.

teisma, kuris turi nuspręsti dėl ginčo nagrinėjimo tvarkos ir arbitražinio susitarimo galiojimo.⁷¹

Draudžiant arbitraže spręsti ginčus iš vartojimo sutarčių, siekiama apsaugoti vartotojo, kaip silpnesnės šalies, interesus. CK 1.39 vartojimo sutartis apibrėžiama kaip sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (tiekiu) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. CK 6.188 straipsnyje nurodoma, kad vartojimo sutarties sąlyga dėl ginčų perdavimo arbitražui riboja vartotojo teisę pareikšti ieškinį ir ginti pažeistas teises, todėl tokia sąlyga laikoma nesąžininga.⁷² Arbitražinė išlyga pripažįstama nesąžininga vartojimo sutarties nuostata ir Jungtinėje Karalystėje.⁷³ Švedijoje irgi draudžiama įtraukti arbitražinę išlygą į vartojimo sutartį, tačiau kilus ginčui dėl vartojimo sutarties leidžiama sudaryti arbitražinį susitarimą kompromiso forma.⁷⁴

LAT 2007 balandžio 6 d. byloje *L. K. v. AB „SEB Vilniaus bankas“* buvo nagrinėjamas ginčas dėl nekilnojamo turto pirkimo-pardavimo sutarties, kurioje pirkėjas yra fizinis asmuo, pripažinimo vartojimo sutartimi ir dėl ginčų iš tokios sutarties arbitruotinumą. LAT konstatavo, kad pripažįstant sutartį vartojimo sutartimi būtina atsižvelgti ne tik į sutarties šalis, bet ir į pirkimo-pardavimo sutarties objektą, jo prigimtį ir teisinį statusą. Vartojimo sutarčių ir nekilnojamo daikto pirkimo-pardavimo sutarčių ypatumus reglamentuoja atskiri CK šeštosios knygos skirsniai. CK 6.350 straipsnyje imperatyviai nustatyta, kad vartojimo sutarties objektu gali būti tik prekė – kilnojamasis daiktas. Sistemiškai aiškindamas CK nuostatas, LAT padarė išvadą, kad nekilnojamo turto pirkimo-pardavimo sutartys nėra vartojimo sutartys, todėl iš jų kylantys ginčai yra arbitruotini.⁷⁵ Būtina pastebėti, kad kitose bylose LAT fizinio asmens sudarytas sutartis, susijusias su nekilnojamoju daiktu, ne kartą kvalifikavo kaip vartojimo sutartis. Pavyzdžiui, garažo statybos sutartį, kurią sutarties šalys traktavo kaip statybos rangos sutartį, LAT pripažino vartojimo rangos sutartimi.⁷⁶ Tačiau 2007 balandžio 6 d. byloje,

---

⁷¹ United Kingdom Insolvency Act of 1986 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf>> [žiūrėta 2010-01-12].

⁷² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁷³ United Kingdom Arbitration Act of 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> [žiūrėta 2010-12-12].

⁷⁴ The Swedish Arbitration Act (SFS 1999:116) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chamber.se/?id=23746>> [žiūrėta 2011-01-10].

⁷⁵ ČERKA, P. Arbitražinės išlygos galiojimo klausimai Lietuvos teismų jurisprudencijoje. *International Journal of Baltic Law*, 2007, Vol. 3, No. 4, p. 103-105.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *S. Jonaitis v. G. Alionis*, Nr. 3K-3-207/2005, kat. 52.1; 52.2; 52.3; 114.11.

kvalifikuodamas sutartį, LAT ypatingą dėmesį skyrė sutarties objektui. Nagrinėjamoje byloje vienas iš atsakovo kasacinio skundo argumentų buvo tai, kad CK 1.39 straipsnyje apibrėžiant vartojimo sutartį sutarties objektas neišskiriamas. Kyla klausimas, ar galima nesivadovauti CK 6.350 straipsnio 1 dalimi ir remiantis tik CK 1.39 straipsniu pripažinti vartojimo sutartimi nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią pirkėjas yra fizinis asmuo, o pardavėjas – juridinis asmuo ar fizinis asmuo, kuris verčiasi ūkine komercine veikla. LAT nagrinėjamoje byloje padarė išvadą, kad CK 6.350 straipsnio 1 dalis yra speciali norma CK 1.39 straipsnio atžvilgiu, todėl nekilnojamojo daikto pirkimo–pardavimo sutartis nepriskiriama prie vartojimo sutarčių kategorijos. Tačiau tokia LAT pozicija neatitinka Europos Sąjungos teisės aktų (pavyzdžiui, 1980 m. Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės ir ją pakeitusio Reglamento (EB) Nr. 593/2008) nuostatas ir Europos Teisingumo Teismo formuojamą praktiką dėl vartojimo sutarčių, pagal kurią vartojimo ir komercinės sutartys atskiriamos pirmiausiai pagal tikslą, dėl ko jos sudaromos. Be to, pateiktas vartojimo sutarčių kvalifikavimo išaiškinimas apriboja fizinio asmens, nupirkusio iš verslininko savo asmeniniams ar namų ūkio poreikiams nekilnojamą daiktą (pavyzdžiui, butą), galimybes apginti savo teises, pasinaudojant specialiomis CK normomis dėl vartojimo sutarčių. 2010 m. LAT pabandė ištaisyti šią spragą, apžvalgoje Nr. AC-33-1 dėl vartotojų teisių apsaugos pažymėdamas, kad CK 6.350 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas neturi būti suprantamas kaip reiškiantis, kad pirkimo–pardavimo sutartys, kurių dalykas yra nekilnojamasis daiktas, negali būti vartojimo sutartys. Nors tokias sutartis reglamentuoja kitas CK skirsnis, tai nepaneigia tokios pirkimo–pardavimo sutarties, kaip vartojimo sutarties, pobūdžio ir bendrųjų vartotojo apsaugą įtvirtinančių teisės normų taikymo.⁷⁷

Lietuvoje nearbitruotinių ginčų sąrašas buvo patvirtintas daugiau negu prieš 15 metų, kada arbitražas Lietuvoje buvo dar mažai žinomas. Pastaruoju metu Europoje požiūris į nearbitruotinius ginčus tapo liberalesnis. Kai kuriuose Europos Sąjungos teisės aktuose galima sutikti raginimus leisti arbitraže spręsti ginčus, kylančius iš vartojimo sutarčių. Europos Komisijos rekomendacijose ir Tarybos rezoliucijose plačiai palaikomi alternatyvūs vartotojų ginčų sprendimo būdai. Europos Sąjungos teisėje nedraudžiama arbitraže nagrinėti ginčų dėl konkurencijos taisyklių pažeidimo, tačiau nesutariama dėl to, ar arbitražo teismas privalo vadovautis Europos Sąjungos steigimo sutarčių nuostatomis dėl konkurencijos. Liberalesnį požiūrį palaiko ir Europos Taryba. Pavyzdžiui, Ministrų komiteto 2001 m. rekomendacijoje dėl viešojo administravimo subjektų ir privačių asmenų

---

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio mėn. 19 d. teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga dėl vartotojų teisių apsaugos vartojimo sutartiniuose santykiuose (vartojimo pirkimo–pardavimo, vartojimo rangos, civilinės atsakomybės vartojimo teisiniuose santykiuose taikymo klausimai), Nr. AC-33-1.

bylinėjimosi alternatyvų valstybės raginamos sudaryti galimybes tokius ginčus nagrinėti arbitraže.⁷⁸

Atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį ir tarptautinių organizacijų raginimus skatinti ginčų nagrinėjimą arbitraže, KAI projekte žymiai susiaurinamas nearbitruotinių ginčų sąrašas.⁷⁹ Arbitraže siūloma leisti spręsti tam tikrus ginčus dėl patentų, prekių ženklų ir dizaino. Nors įstatymo projekte įtvirtinama bendroji taisyklė, kad ginčai iš darbo ir vartojimo sutarčių yra nearbitruotini, tačiau remiantis Švedijos patirtimi numatoma galimybė jau kilus ginčui sudaryti arbitražinį susitarimą kompromiso forma. Diskutuotina, kiek yra tikslinga leisti sudaryti arbitražinį susitarimą kompromiso forma dėl ginčų, kylančių iš darbo santykių. Darbuotojo, kaip silpnesnės šalies, interesus būtina saugoti ir po darbo sutarties sudarymo ar nutraukimo. Todėl rekomenduotina palikti esamą reglamentavimą dėl darbo ginčų nearbitruotinumą.

KAI projekte prie arbitruotinių taip pat siūloma priskirti ginčus dėl žalos, padarytos pažeidus konkurencijos teisės normas. Tačiau svarstyti galimybė leisti nagrinėti arbitraže daugiau ginčų, kylančių iš konkurencijos teisės. Valstybėse, turinčiose ilgą arbitražo tradicijas, pavyzdžiui: Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, nėra kategoriškos nuostatos, draudžiančios arbitraže nagrinėti ginčus iš konkurencijos teisės.⁸⁰ Minėti ginčai paprastai yra susiję su komercine paslaptimi, ir arbitražas dėl didesnio konfidencialumo labiau tiktų tokiems ginčams.

KAI projekto 50 straipsnyje siūloma patikslinti juridinio asmens bankroto įtaką arbitražiniam procesui. Skirtingai nuo galiojančio KAI, numatyta, kad bankroto bylos iškėlimas arbitražinio susitarimo šaliai nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, ginčo arbitruotinumui ir arbitražo teismo kompetencijai toliau spręsti ginčą. Šios taisyklės taikymas apribotas dviem išimtimis. Remiantis projekto nuostatomis, jei atsakovui teisme iškeliamą bankroto byla ir jam pareikšti turtiniai reikalavimai, tokie reikalavimai išimtinai nagrinėjami teisme, jei dar nėra sudarytas arbitražo teismas arba jei to prašo visos arbitražo susitarimo šalys. Diskutuotina, ar tikslinga keisti šiuo metu galiojantį reglamentavimą, pagal kurį arbitražui negali būti perduoti susiję su bankrotu ginčai. Bankroto proceso metu siekiama užtikrinti tiek privatų interesą patenkinti kreditorių reikalavimus ir apsaugoti skolininko teises, tiek viešą interesą sukurti tikrumą rinkoje, užtikrinti panašioje situacijoje esančių kreditorių lygų traktavimą.

⁷⁸ SIMAITIS, R.; KURGONAITĖ, E. Renkuosi arbitražą. *Justitia*, 2007, Nr. 1(63), p. 19.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

⁸⁰ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p.165-168.

Minėtus viešus ir privačius tikslus galima efektyviai pasiekti tik tuo atveju, jei visi kreditorių reikalavimai bus nagrinėjami viename teisme. KAI projekte, sprendžiant klausimą dėl bankrutuojančios įmonės dalyvavimo arbitražo procese, nepakankamai atsižvelgta į kreditorių interesus. Tikslinga KAI projekte numatyti, kad arbitražo procesas negali vykti, jei vienai iš arbitražinio susitarimo šalių yra iškelta bankroto byla arba jau vyksta ieškovo ar atsakovo bankroto procesas ne teismo tvarka. Kaip alternatyva gali būti svarstoma galimybė, kad šiuo atveju leidimą dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže išduotų teismas, kuriame nagrinėjama bankroto byla.

Praktikoje gali pasitaikyti atveju, kai arbitražinis susitarimas apima kartu arbitruotinus ir nearbitruotinus ginčus. M. Rubino-Sammartano neatmeta galimybės, kad tokiu atveju arbitražinis susitarimas būtų pripažintas negaliojančiu, tačiau jis siūlo papildomai vertinti šalių ketinimus ir analizuoti, ar šalys siekė, kad arbitraže būtų nagrinėjami visi arbitražiniame susitarime nurodyti ginčai, ir ar galima ginčus atskirti ir nagrinėti atskirai.⁸¹ Pritariant M. Rubino-Sammartano nuomonei ir vadovaujantis CK 6.226 straipsniu, numatančiu, kad vienos iš sutarties sąlygų negaliojimas nedaro negaliojančios visos sutarties, išskyrus atvejus, kuriais šalys be tos sąlygos nebūtų sudariusios sutarties, darytina išvada, kad minėtu atveju negaliojančia gali būti pripažinta tik arbitražinio susitarimo dalis.

KAI taip pat nepateikia atsakymo į klausimą, kaip turėtų pasielgti arbitražo teismas, jei siekiant išnagrinėti šalių ginčą, būtina atsakyti į klausimą, kuris nėra arbitruotinas, pavyzdžiui, nagrinėjant ginčą iš pirkimo-pardavimo sutarties ir siekiant nustatyti, ar buvo reikalingas sutuoktinio sutikimas, gali iškilti būtinybė išspręsti ginčą dėl santuokos galiojimo, kuris yra nearbitruotinas. Doktrinoje ir teismų praktikoje nėra bendros nuomonės šiuo klausimu. Pavyzdžiui, Švedijoje arbitražo teismas panašioje situacijoje šalims patarė kreiptis į teismą.⁸² KAI šis klausimas nėra sureglamentuotas. Kaip tokiu atveju bus sprendžiamas arbitražinio susitarimo galiojimas, priklausys nuo to, kaip teismas aiškins tokią situaciją. Tačiau tikėtina, kad tuo atveju, jei arbitražo teismas pradės nagrinėti nearbitruotiną ginčą, bus pripažinta, kad arbitražas viršija savo kompetenciją.

Atkreiptinas dėmesys, kad Latvijos Respublikos civilinio proceso kodekso 487 straipsnyje nearbitruotini ginčai reglamentuojami labai detalai. Skirtingai nuo Lietuvos, nurodomas ne teisinių santykių pobūdis, o konkretūs ginčai, kurių negalima spręsti

---

⁸¹ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 183-184.

⁸² REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 169-171.

arbitraže.⁸³ Toks detalus nearbitruotinių ginčų reglamentavimas leidžia išvengti praktikoje pasitaikančių neaiškumų dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, kai tam tikras ginčas gali būti susijęs su kelių rūšių teisiniais santykiais. Todėl svarstytinas pasiūlymas, atsižvelgiant į Latvijos patirtį, KAI tiksliau apibrėžti nearbitruotinius ginčus.

3.2. Netinkama arbitražinio susitarimo šalis

Arbitražinio susitarimo šalys privalo būti veiksnios. Neveiksnumas – pagrindas pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu. Šalies neveiksnumas taip pat yra vienas iš arbitražo sprendimo panaikinimo arba atsisakymo pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą Lietuvoje pagrindų. Arbitražinį susitarimą gali sudaryti fiziniai ir juridiniai asmenys. Nustatant, ar arbitražinio susitarimo šalys yra veiksnios, turi būti taikomos bendros nuostatos dėl asmenų veiksnumo nustatymo.

Asmuo, turintis civilinį veiksnumą, turi teisę sudaryti arbitražinį susitarimą. Lietuvoje fizinių ir juridinių asmenų civilinį veiksnumą reglamentuoja CK antroji knyga. Fizinių asmenų civilinis veiksnumas priklauso nuo asmens amžiaus, nuo jo gebėjimų suvokti savo veiksmus ir juos valdyti. Fizinis asmuo visišką veiksnumą įgyja sulaukęs pilnametystės (nuo 18 metų). Tais atvejais, kai teismas leidžia asmeniui sudaryti santuoką nesulaukus 18 metų, visiškas veiksnumas įgyjamas anksčiau (nuo santuokos sudarymo). Fizinis asmuo, turintis visišką civilinį veiksnumą, gali be apribojimų sudaryti arbitražinį susitarimą.

Kalbant apie nepilnamečius, išskiriamos dvi grupės: nepilnamečiai iki 14 metų ir nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų. CK įtvirtinta bendra taisyklė, kad už nepilnamečius iki 14 metų sutartis jų vardu sudaro tėvai arba globėjai, o nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų sutartį gali sudaryti savo tėvų ar rūpintojų sutikimu, toks sutikimas gali būti gautas ir po sutarties sudarymo. CK 3.188 straipsnio 1 dalies 4 punktas draudžia tėvams sudaryti nepilnamečių vardu arbitražinį susitarimą.⁸⁴ Tai yra imperatyvi norma. Jei tėvai savo nepilnamečių vaikų vardu sudarys arbitražinį susitarimą, toks susitarimas bus pripažintas niekiniu. CK neatsako į klausimą, ar tėvai, vadovaudamiesi CK 2.8 straipsnio 1 dalimi, gali duoti sutikimą nepilnamečiui nuo 14 iki 18 metų sudaryti arbitražinį susitarimą. Atkreiptinas dėmesys, kad CK ir CPK nėra tiesiogiai nustatyta, kad tėvams draudžiama

---

⁸³ Civil Procedure Law of the Republic of Latvia, adopted at 14 October 1998 (with amendments till 14 December 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.at.gov.lv/en/resources/laws/>> [žiūrėta 2010-12-05].

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

duoti tokį sutikimą. CK 3.188 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytas draudimas gali būti aiškinamas dvejopai: siaurai (kaip apimantis tik vaikų vardu sudaromas sutartis) ir plačiai (kaip apimantis ir tėvų sutikimą dėl nepilnamečių vaikų nuo 14 iki 18 metų sudaromų sutarčių). Šio klausimo sprendimas priklausys nuo to, kaip minėta CK nuostata bus išaiškinta teismų praktikoje.

Nepilnamečiai turi ribotas galimybes savarankiškai sudaryti sutartis. Nepilnamečiams iki 14 metų savarankiškai leidžiama sudaryti tik smulkius buitinius sandorius, taip pat sandorius, susijusius su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai arba su savo uždirbtų lėšų, atstovų pagal įstatymą ar kitų asmenų suteiktų lėšų panaudojimu, jeigu šiems sandoriams nėra nustatyta notarinė ar kita speciali forma. CK antrosios knygos komentare aiškinama, kad sąvoka „kita speciali forma“ apima paprasta rašytine forma sudarytus sandorius, kuriems privaloma teisinė registracija.⁸⁵ Doktrina ir teismų praktika nepateikia aiškaus atsakymo, ar minėta sąvoka apima arbitražinį susitarimą, kuriam būtina privaloma rašytinė forma. Dauguma sutarčių, kurias nepilnamečiai iki 14 metų gali sudaryti savarankiškai, yra vartojimo pobūdžio. Arbitražiniu susitarimu reglamentuojamos šalių procesinės teisės ir pareigos. Remiantis CPK, nepilnamečiams iki 14 metų nebūdingas civilinis procesinis veiksnumas. Procese juos visiškai pakeičia jų atstovai pagal įstatymą.⁸⁶ Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nepilnamečiai iki 14 metų negali savarankiškai sudaryti arbitražinio susitarimo, o jei toks susitarimas bus sudarytas, jis turėtų būti pripažintas negaliojančiu.

Nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų turi daugiau teisių savarankiškai sudaryti sutartis. Be sutarčių, kurias savarankiškai gali sudaryti nepilnamečiai iki 14 metų, nepilnamečiai nuo 14 iki 18 metų turi teisę savarankiškai sudaryti sutartis dėl disponavimo savo pajamomis ir turtu, įgytu už šias pajamas, bei sutartis, susijusias su autorių teisių į savo kūrinis, išradimus, pramoninį dizainą įgyvendinimu. Vadovaujantis KAI 11 straipsnio 1 dalimi, ginčai, susiję su patentais, yra nearbitruotini. Tai reiškia, kad ginčai, susiję su teisių į išradimus įgyvendinimu, negali būti nagrinėjami arbitraže. Tuo tarpu ginčai dėl autorių teisių į kūrinį ir ginčai dėl disponavimo turtu ir pajamomis yra arbitruotini. Kyla klausimas, ar nepilnamečio nuo 14 iki 18 metų savarankiškai sudarytoje sutartyje dėl disponavimo savo turtu ir pajamomis ar dėl autorių teisių į kūrinį įgyvendinimo esanti arbitražinė išlyga yra galiojanti. CK 2.8 straipsnyje arbitražinis susitarimas neminimas. Teismų praktikoje ir doktrinoje šis klausimas nebuvo nagrinėtas. Ieškant atsakymo, būtina

---

⁸⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2001, p. 31-32.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

analizuoti įstatymų leidėjo ketinimus, nustatant nepilnamečiams draudimus savarankiškai sudaryti sutartis, taip pat pačių nepilnamečių galėjimą suprasti arbitražinio susitarimo esmę ir jo sudarymo pasekmes. Ginčų nagrinėjimui arbitraže būdinga tai, kad arbitražo procesas neturi apeliacinės ir kasacinės instancijos. Nacionalinis teismas, spręsdamas klausimą dėl arbitražo sprendimo panaikinimo ar užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, iš naujo nenagrinėja bylos iš esmės ir netikrina arbitražo teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, o tik apsiriboja įstatyme numatytų pagrindų egzistavimo ar nebuvimo patikrinimu. Manytina, kad nepilnamečiai negalėtų tinkamai suvokti šių skirtumų ir įvertinti visų arbitražinio susitarimo sudarymo pasekmių. Galiojančiuose teisės aktuose, reglamentuojant nepilnamečių teises ir pareigas bei galimybę nepilnamečiams savarankiškai jas įgyti, nustatomi tam tikri draudimai ir apribojimai, atskirais atvejais reikalaujama gauti išankstinį teismo leidimą. Tokiomis priemonėmis siekiama apsaugoti nepilnamečių, kaip silpnesnės šalies, interesus. Draudžiant tam tikrus ginčus spręsti arbitraže, taip pat siekiama apsaugoti silpnesnės teisinių santykių šalies interesus. Nepilnamečių nuo 14 iki 18 metų civilinis procesinis veiksnumas yra apribotas. Savo procesines teises ir pareigas jie įgyvendina per atstovus. Atstovai procese yra kartu ir subsidarieji skolininkai, nes remiantis CK 6.276 straipsnio 2 dalimi, jei nepilnametis nuo 14 iki 18 metų neturi turto ar pajamų, jo padarytą žalą atlygina jo tėvai ar rūpintojai, jeigu neįrodo, kad žala atsirado ne dėl jų kaltės.⁸⁷ Tai reiškia, kad civiliniame procese nepilnamečių atstovai daugeliu atvejų turėtų būti laikomi ne tik atstovais pagal įstatymą, bet ir bendraatsakoviais. Arbitražinis susitarimas galioja tik jį sudariusiems asmenims, t.y. asmenims, kurie pasirinko alternatyvų ginčų sprendimo būdą. Jei nors viena ginčo šalių nėra arbitražinio susitarimo šalimi, ginčas turi būti sprendžiamas teisme. Be to, arbitražas negali spręsti klausimų, susijusių su trečiųjų šalių teisėmis ir pareigomis.

Atsižvelgiant į arbitražinio susitarimo specifiką ir būtinybę užtikrinti ribotai veiksmių asmenų interesus, galima padaryti išvadą, kad arbitražinį susitarimą gali sudaryti tik visiškai veiksnius fiziniai asmenys.

Juridiniai asmenys yra skirstomi į privačius ir viešuosius. Juridinių asmenų teisnumas ir veiksnumas atsiranda vienu metu. CK įtvirtinta bendra taisyklė, kad privačių juridinių asmenų teisnumas neribojamas, ir jie gali turėti bet kokias teises ir pareigas. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai arbitražinį susitarimą pasirašo įmonės filialas, todėl kyla klausimas, ar toks arbitražinis susitarimas galioja pagrindinei įmonei. Tarptautinio komercinio arbitražo praktikoje žinomas įmonių grupės principas, pagal kurį teisės ir pareigos, kylančios iš

---

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

įmonės sudaryto arbitražinio susitarimo, tam tikrais atvejais gali būti išplėstos kitoms įmonių grupėms ar filialams. Doktrinoje ir užsienio valstybių teismų praktikoje šis principas nėra plačiai pripažįstamas. Viena svarbiausių bylų, kurioje buvo pritaikytas šis principas, yra *Dow Chemical* byla. Šioje byloje į arbitražo teimą kreipėsi ne tik arbitražinio susitarimo šalys, bet ir jų motininė įmonė ir įmonės grupių filialas. Arbitražas padarė išvadą, kad motininė įmonė dalyvavo sudarant pagrindinę sutartį ir ją vykdant, be to, ji visiškai kontroliuoja dukterinę įmonę, kuri pasirašė arbitražinį susitarimą. Atsižvelgdamas į tai bei vadovaudamasis prekybos papročiais, arbitražo teismas nusprendė, kad įmonių grupė turi būti laikoma „vienu ekonominiu vienetu“, į kurį arbitražas turi atsižvelgti sprenddamas dėl savo jurisdikcijos. Tokiam arbitražo sprendimui pritarė ir Paryžiaus apeliacinis teismas.⁸⁸ Jungtinėje Karalystėje šis principas taikomas tik išimtiniais atvejais. Pavyzdžiui, 1978 m. byloje *Roussel-Uclaf v. DG Searle* teismas pripažino, kad arbitražinė išlyga galioja ne tik sutartį pasirašiusiai motininei įmonei, bet ir šios įmonės filialui.⁸⁹ Tačiau 2004 m. byloje *Peterson Farms Inc v. C&M Farming Ltd* Anglijos teismas atsisakė pripažinti arbitražo teismo sprendimą dėl įmonių grupės ginčo, pareikšdamas, kad įmonės grupės principas „nėra Anglijos teisės dalis“.⁹⁰ Lietuvos teismuose dar nebuvo nagrinėtas klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo įmonių grupei, motininei, dukterinei įmonei ar įmonės filialui, kurie nėra arbitražinio susitarimo šalys. Todėl šiuo metu negalima pasakyti, ar šis principas bus pripažintas Lietuvos teismų praktikoje.

Viešieji juridiniai asmenys turi specialųjį teisumą, t.y. jie gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja jų steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Paprastai valstybių narių įstatymai numato tam tikrus apribojimus viešiesiems juridiniams asmenims dėl arbitražinio susitarimo sudarymo. Tokie apribojimai numatyti ir KAI 11 straipsnio 2 dalyje. Lietuvoje valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, arbitražinį susitarimą gali sudaryti tik gavus išankstinį šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimą. Išimtis dėl Lietuvos banko į KAI buvo įtraukta 2001 m., atsižvelgiant į 2000 m. liepos mėnesį pateiktą Lietuvos banko pasiūlymą. Lietuvos bankas įstatymo pakeitimo projekto aiškinamajame rašte atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimas nėra ta institucija, kuri turėtų spresti dėl sutikimo nagrinėti ginčą arbitraže, o KAI nuostata dėl steigėjo sutikimo turėtų būti taikoma toms valstybės ar savivaldybių įstaigoms ar organizacijoms, kurių steigėjas

---

⁸⁸ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 176-177.

⁸⁹ POUDRET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 225.

⁹⁰ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 178-179.

yra ministerijos ar savivaldybės.⁹¹ Reikalavimas gauti išankstinį steigėjo sutikimą gali būti vertinamas kaip tam tikra vidinė viešojo juridinio asmens veiksmų kontrolė. Atkreiptinas dėmesys, kad KAI 11 straipsnio 2 dalyje nurodytiems juridiniams asmenims nėra iš viso draudžiama sudaryti arbitražinį susitarimą, tik reikalaujama gauti leidimą. Tuo tarpu Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai nenumatyti apribojimai dėl arbitražinio susitarimo, susijusio su komerciniais ir ūkiniais teisiniais santykiais, sudarymo.

KAI nekalbama apie savivaldybės teisę sudaryti arbitražinį susitarimą. Šis klausimas buvo nagrinėtas vienoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje, kurioje Šiaulių miesto savivaldybės administracija savo reikalavimą panaikinti arbitražo teismo sprendimą motyvavo tuo, kad Lietuvos Respublikos Seimas, kaip savivaldybės steigėjas, nedavė išankstinio sutikimo, kad į rangos sutartį, dėl kurios pratęsimo kilo ginčas, būtų įtraukta arbitražinė išlyga. Lietuvos apeliacinis teismas atkreipė dėmesį, kad KAI nėra nustatyta, kokia forma turi būti išreikštas steigėjo sutikimas dėl arbitražinio susitarimo sudarymo, todėl toks sutikimas gali būti žodinis, rašytinis arba išreikštas konkludentiniais veiksmais. Teismas konstatavo, kad pati savivaldybė, kaip savarankiškas civilinių teisinių santykių dalyvis, į KAI 11 straipsnio 2 dalyje nurodytą subjektų sąrašą nepatenka, todėl savivaldybei nereikia gauti išankstinio Lietuvos Respublikos Seimo sutikimo dėl ginčų sprendimo arbitraže, o kiti įstatymai nenumato savivaldybėms papildomų apribojimų ginčą spręsti arbitražo teisme.⁹²

Lietuvos teismų praktika rodo, kad viešieji juridiniai asmenys labai dažnai naudojami KAI 11 straipsnio 2 dalies nuostata dėl išankstinio steigėjo sutikimo, argumentuodami savo reikalavimus pripažinti negaliojančiu arbitražinį susitarimą ir panaikinti arbitražo teismo sprendimą arba atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Paprastai klausimas dėl išankstinio susitikimo nebuvimo keliamas tik iškilus ginčui arba net po arbitražo sprendimo priėmimo. Pavyzdžiui, LAT byloje VI „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“ v. „Hydro Soil Services NV“ sutartis, kurioje buvo numatyta arbitražinė išlyga, buvo pasirašyta 1997 m. vasario 28 d., o klausimas dėl arbitražinės išlygos negaliojimo ir išankstinio steigėjo sutikimo nebuvimo buvo iškeltas tik 2006 m. jau kilus ginčui ir pateikus ieškinį teismui.⁹³ Tokia praktika vertinama neigiamai. Klausimas dėl galimybės sutartyje numatyti arbitražinę išlygą turi būti sprendžiamas sudarant sutartį. Jeigu tokia

⁹¹ Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-10-04]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=104732> [žiūrėta 2010-10-04].

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Giedra“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija, Nr. 2A-149/2008.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje VI „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“ v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“ ir kt., Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2007, Nr. 27).

sutarties nuostata reikalauja išankstinio sutikimo, jis turi būti gaunamas iki sutarties sudarymo, o negavus reikalaujamo sutikimo nuostata dėl arbitražinės išlygos turi būti išbraukta iš sutarties projekto. Priešingu atveju bus pažeisti kitos sutarties šalies teisėti lūkesčiai, ypač kai sudarant sutartį nereiškiami jokie prieštaravimai dėl arbitražinės išlygos įtraukimo į sutarties tekstą. Todėl teigiamai vertinama Lietuvos teismų nuomonė, kad išankstinis steigėjo sutikimas turi būti aiškinamas plačiai, nereikalaujant išimtinai raštiško sutikimo, be to, turi būti vertinamos visos sutarties sudarymo aplinkybės, t.y. ar steigėjas žinojo apie siūlymus į sutartį įrašyti arbitražinę išlygą, ar jis tam prieštaravo, kartu būtina vertinti, kas rengė sutartį ir pan.

KAĮ projekte atsisakyta reikalavimo valstybės ar savivaldybės įmonėms, įstaigoms ar organizacijoms gauti išankstinį sutikimą dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte pripažįstama, kad valstybė, savivaldybė ir jų institucijos yra lygiateisės civilinių santykių dalyvės, todėl nėra tikslinga palikti draudimą tam tikriems viešiesiems juridiniams asmenims be steigėjo sutikimo nagrinėti ginčus arbitraže.⁹⁴

Praktikoje kartais kyla klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo pasikeitus asmenims prievolėje. Doktrinoje nėra vienos nuomonės šiuo klausimu. Vieni autoriai, atsižvelgdami į arbitražinio susitarimo autonomijos principą (kuris plačiau bus nagrinėjamas kitoje dalyje), teigia, kad perleidus reikalavimo teisę pagal pagrindinę sutartį naujam kreditoriui arbitražinis susitarimas galios tik tuo atveju, jei šis klausimas bus specialiai aptartas cesijos sutartyje. Kitokiu atveju naujam kreditoriui arbitražinis susitarimas bus neprivalomas. Tačiau labiau pagrįsta atrodo kitų autorių nuomonė, kad pasikeitus asmenims prievolėje nauja sutarties šalis perima visus įsipareigojimus pagal sutartį, įskaitant ir įsipareigojimą dėl arbitražinės išlygos. Šiai nuomonei pritaria ir Lietuvos teismai. 1999 m. gegužės 31 d. LAT byloje *AB „Juželektromaš“ v. įmonė „Kruna“* padarė išvadą, kad įvykus teisių pagal sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, perėmimui arbitražinė išlyga lieka galioti teisių perėmėjui.⁹⁵ Tokios pozicijos buvo nuosekliai laikomasi ir vėlesniuose teismų sprendimuose. 2009 m. gruodžio 1 d. byloje *UAB „VICI logistika“ v. Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo uždaroji akcinė bendrovė, UAB „FEZ Developments Limited“ ir AB „Axis Industrines“* LAT konstatavo, kad naujasis kreditorius yra saistomas pradinio kreditoriaus ir skolininko sutarties sąlygų,

---

⁹⁴ Įstatymų projektų reg. Nr. XIP-1985, XIP-1986 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370839> [žiūrėta 2011-01-10].

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Juželektromaš“ v. įmonė „Kruna“*, Nr. 3K – 4/1999, kat. 43.

tarp jų ir nustatančių iš šios sutarties kylančių ginčų teisingumą.⁹⁶ Nors minėtose bylose ginčas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo buvo susijęs su kreditoriaus pasikeitimu prievolėje, tačiau darytina išvada, kad pasikeitus skolininkui šis klausimas turėtų būti sprendžiamas analogiškai.

Įdomus klausimas buvo iškilęs Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje *Dreymoor Fertilizers Overseas PTE Ltd v. UAB „Arvi“ ir ko.* Šioje byloje teismas pasisakė dėl pirkimo-pardavimo sutartyje esančios arbitražinės išlygos galiojimo įmonei, kuri pavyzdiniu patvirtinimo raštu garantavo pardavėjo įsipareigojimų perėmimą. Kreditorius prieštaravo ginčo perdavimui arbitražui, remdamasis tuo, kad garantija yra savarankiška prievolė, ir CK 6.90 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad garanto prievolė kreditoriui nepriklauso nuo pagrindinės prievolės, kurios įvykdymui užtikrinti išduota garantija, net ir tais atvejais, kai garantijoje ta prievolė nurodyta. Kreditoriaus teigimu, tik tuo atveju, jeigu garantas ir kreditorius aiškiai susitarė, kad jiems galioja kreditoriaus ir skolininko sutartyje įrašyta arbitražinė išlyga, tarp kreditoriaus ir garanto kilęs ginčas gali būti nagrinėjamas arbitraže. Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su tokiais argumentais. Teismas padarė išdava, kad minėtu patvirtinimo raštu garantas ir kreditorius įsipareigojo laikytis pirkimo-pardavimo sutarties sąlygos dėl arbitražinės išlygos, nes šalys savo santykius grindė minėtos sutarties nuostatomis.⁹⁷ Tai reiškia, kad garantui ir kreditoriui galioja arbitražinė išlyga, esanti pirkimo-pardavimo sutartyje, kurioje numatyta pagrindinė prievolė.

3.3. Arbitražinio susitarimo formos trūkumai

Daugelis tarptautinių dokumentų reikalauja, kad arbitražinis susitarimas būtų rašytinis. Toks reikalavimas įtvirtintas ir Niujorko konvencijoje. Šioje konvencijoje sąvoka „rašytinis susitarimas“ reiškia, kad susitarimas yra sudarytas raštu arbitražinės išlygos ar kompromiso forma ir pasirašytas abiejų šalių arba kad susitarimas sudarytas šalims apsikeičiant raštais ar telegramomis.⁹⁸ Toks griežtas reikalavimas arbitražinio susitarimo formai praktikoje kėlė nemažai problemų, nes teismai neretai atsisakydavo pripažinti arbitražinį susitarimą ir arbitražo sprendimą.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „VICI logistika“ v. Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo uždaroji akcinė bendrovė, UAB „FEZ Developments Limited“ ir AB „Axis Industrines“*, Nr. 3K-3-545/2009, kat. 42.8; 106.7.6 (S).

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje *Dreymoor Fertilizers Overseas PTE Ltd v. UAB „Arvi“ ir ko.*, Nr. 2-655-1/2009.

⁹⁸ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

Europos konvencijoje, skirtingai nuo Niujorko konvencijos, nustatyta, kad arbitražinis susitarimas gali būti sudaromas ne tik pasirašant sutartį, bet ir apsiikeičiant laiškais, telegramomis ar susisiekiant teletaipu. Be to, šioje konvencijoje numatyta, kad valstybės gali pripažinti ir žodinius susitarimus.⁹⁹

Po Niujorko konvencijos priėmimo, pasikeitus technologijoms, atsirado naujos galimybės bendrauti ir patvirtinti sutarties sudarymą, telegramas pakeitė faksai ir kitos informacijos apsiikeitimo priemonės. Todėl Niujorko konvencijoje įtvirtinti griežti reikalavimai rašytiniam arbitražiniam susitarimui iš esmės neatitiko verslo praktikos. Šią problemą bandė spręsti 1985 m. priimtas UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, kuriame reikalaujama, kad arbitražinis susitarimas būtų sudaromas raštu, tačiau palyginus su Niujorko konvencija, numatyti keli papildomi atvejai, kada arbitražinis susitarimas pripažįstamas rašytiniu.¹⁰⁰ Pirmia, arbitražinis susitarimas yra rašytinis, jei jis sudarytas apsiikeičiant ne tik laiškais ir telegramomis, bet ir teleksais ar kitomis telekomunikacijos priemonėmis, kurios fiksuoja tokio susitarimo sudarymo faktą. Nuoroda į kitas telekomunikacijos priemones parodo pavyzdinio įstatymo rengėjų siekį lanksčiau vertinti rašytinio susitarimo reikalavimą ir iš anksto numatyti galimybę ateityje naudoti naujas technologijas. Be to, reikalaujama, kad būtų fiksuojamas tik susitarimo sudarymo faktas, nereikalaujama, kad minėti dokumentai būtų pasirašyti. Antra, rašytiniam arbitražiniam susitarimui prilyginamas šalių apsiikeitimas ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena šalis tvirtina, o kita neneigia, kad buvo sudarytas arbitražinis susitarimas. Tai reiškia, kad faktiškai arbitražinis susitarimas gali būti sudaromas žodžiu, tačiau vėliau jis pripažįstamas ir patvirtinamas arbitražo teismo sprendime, ir tokiu būdu faktas apie arbitražinio susitarimo sudarymą patvirtinamas rašytiniame dokumente. Trečia, arbitražiniu susitarimu taip pat laikoma sutartyje esanti nuoroda į dokumentą, kuriame yra arbitražinė išlyga, su sąlyga, kad sutartis yra rašytinė.

2006 m. pakeitus UNCITRAL pavyzdinį įstatymą, buvo iš dalies pakeisti ir reikalavimai arbitražinio susitarimo formai, siekiant suderinti pavyzdinio įstatymo nuostatas su tarptautinės prekybos praktika. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnyje buvo pasiūlytos dvi alternatyvos.¹⁰¹ Pirmoje alternatyvoje aiškiai nurodoma,

---

⁹⁹ European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>> [žiūrėta 2011-02-02].

¹⁰⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (original 1985 version) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

¹⁰¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

kad arbitražinis susitarimas turi būti rašytinis. Palyginus su pradine 1985 m. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo redakcija, 2006 m. buvo sumažinti reikalavimai arbitražinio susitarimo formai. Rašytiniu pripažįstamas arbitražinis susitarimas, jei jo turinys užfiksuotas nepriklausomai nuo to, kokia forma sudarytas pats arbitražinis susitarimas ar materialinė sutartis. Atkreiptinas dėmesys, kad 2006 m. pakeitimuose nereikalaujama, kad arbitražinio susitarimo buvimas būtų užfiksuotas dokumentuose. Tai reiškia, kad arbitražinis susitarimas gali būti sudarytas žodžiu, svarbu tik užfiksuoti jo turinį. Rašytiniu taip pat laikomas arbitražinis susitarimas, sudarytas naudojant elektroninę komunikaciją, jei joje esanti informacija yra prieinama tolesniam naudojimui. Elektroninė komunikacija – tai įvairios elektroninės, magnetinės, optinės ar kitos priemonės, įgalinančios siųsti, gauti ir saugoti informaciją. Kitoje alternatyvoje, numatytoje UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 7 straipsnyje, reikalavimai arbitražinio susitarimo formai nenustatyti. Kokią alternatyvą pasirinkti, paliekama spręsti valstybėms. UNCITRAL 2006 m. liepos mėnesį taip pat priėmė rekomendaciją dėl Niujorko konvencijos 2 straipsnio 2 dalies ir 7 straipsnio 1 dalies interpretavimo, kurioje paragino liberaliau aiškinti ir taikyti Niujorko konvencijoje numatytus formalius reikalavimus arbitražinio susitarimo formai.¹⁰²

Doktrinoje diskutuojama dėl reikalavimo sudaryti arbitražinį susitarimą raštu. Daugelis autorių (A. Redfern, M. Hunter, Julian D. M. Lew) tokį reikalavimą laiko pagrįstu, nes rašytinis susitarimas padeda įrodyti šalių ketinimus pasirinkti alternatyvų ginčų sprendimo būdą ir leidžia tiksliau nustatyti arbitražinio susitarimo turinį. Negalima nesutikti, kad rašytinis arbitražinis susitarimas turi savo privalumą, tačiau per griežti reikalavimai arbitražinio susitarimo formai ne visada atitinka verslo praktiką ir gali sumažinti arbitražo populiarumą, nes sutartys dažnai sudaromos žodžiu. Todėl teigiamai vertinamas liberalesnis arbitražų ir valstybių teismų požiūris į formalius reikalavimus arbitražiniam susitarimui.

Valstybių nacionaliniuose įstatymuose numatyti skirtingi reikalavimai arbitražinio susitarimo formai. Dauguma valstybių irgi reikalauja, kad arbitražinis susitarimas būtų sudaromas raštu. Kitos valstybės (pavyzdžiui, Švedija¹⁰³) iš viso neturi reikalavimų arbitražinio susitarimo formai. Jungtinėje Karalystėje 1950 m. ir 1975 m. arbitražo įstatymuose irgi buvo įtvirtintas griežtas reikalavimas arbitražinį susitarimą sudaryti raštu. Tačiau šios valstybės Apeliacinis teismas 1986 m. vienoje byloje pateikė labai platų

---

¹⁰² UNCITRAL 2006 Recommendation regarding the interpretation of Article II (2), and Article VII (1), of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2006recommendation.html> [žiūrėta 2011-03-10].

¹⁰³ The Swedish Arbitration Act (SFS 1999:116) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chamber.se/?id=23746>> [žiūrėta 2011-01-10].

rašytinio susitarimo išaiškinimą. Teismas padarė išvadą, kad arbitražinės išlygos galiojimui pakanka, kad šalis žodžiu pritartų pagrindinei sutarčiai. Be to, teismas atkreipė dėmesį, kad Jungtinėje Karalystėje bankininkystės ir jūrų prekybos srityje nėra įprasta pasirašyti sutarčių.¹⁰⁴ Atsižvelgiant į teismų praktiką, 1996 m. Jungtinės Karalystės arbitražo įstatyme numatyta, kad rašytiniu pripažįstamas arbitražinis susitarimas, kuris yra sudarytas raštu, nepriklausomai nuo to, ar jis yra šalių pasirašytas, taip pat susitarimas, kuris sudarytas apsikeičiant rašytiniais dokumentais arba kuris įrodomas tokiais dokumentais.¹⁰⁵

Lietuvos KAI buvo rengiamas remiantis UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 1985 m. redakcija, todėl reikalavimai arbitražinio susitarimo formai iš esmės atkartoja šio įstatymo 7 straipsnio nuostatas. KAI projekte siūloma išplėsti rašytinio arbitražinio susitarimo sąvokos taikymą elektroninės komunikacijos priemonėmis sudarytoms arbitražinėms išlygoms, siekiant suderinti reikalavimus arbitražinio susitarimo formai su 2006 m. UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pakeitimais. Atsižvelgiant į elektroninės komunikacijos plėtrą ir jos svarbą verslo santykiuose, tokie siūlomi pakeitimai vertinami teigiamai.

Lietuvos teismai plačiai aiškina reikalavimą raštu sudaryti arbitražinį susitarimą. Pavyzdžiui, byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. AB „Mažeikių nafta“* buvo prašoma panaikinti arbitražo teismo sprendimą, nes jis apėmė klausimus, kurių neapėmė arbitražinis susitarimas. Lietuvos apeliacinis teismas ieškinio netenkino, pripažindamas, kad net ir tuo atveju, jei dalis arbitraže nagrinėtų klausimų nepateko į anksčiau sudarytos arbitražinės išlygos reguliavimo sritį, nėra pagrindo teigti, jog dėl ginčo nebuvo arbitražinio susitarimo, nes vien apsikeitimas ieškiniu ir atsiliepimu į jį laikytinas arbitražiniu susitarimu.¹⁰⁶ LAT pritaria tokiai nuomonei. LAT manymu, netgi pripažinus, kad tarp ginčo šalių nebuvo sudaryta arbitražinė išlyga, šalių veiksmai, pareiškus ieškinį arbitraže ir pateikus atsiliepimą, liudija šalių sutikimą ginčą spręsti arbitražiniame teisme.¹⁰⁷

Doktrinoje daug diskutuojama dėl arbitražinės išlygos, esančios dokumente, į kurią pagrindinėje sutartyje daroma nuoroda, galiojimo. Nesutariama, ar tokia nuoroda atitinka tikrąją šalių valią dėl ginčo sprendimo arbitraže. M. Rubino-Sammartano išskiria „pilnas“ (angl. – *full*) nuorodas, kurių galiojimas nekelia abejonių, ir „nepakankamas“ (angl. –

¹⁰⁴ POUURET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 161.

¹⁰⁵ United Kingdom Arbitration Act of 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> [žiūrėta 2010-12-12].

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 2A-27/2004.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *Heidelberg Balticum Ltd v. UAB „Etnomedijos spauda“*, Nr. 3K-3-632/2001, kat. 124.

insufficient) nuorodas, kurios turi būti detaliau analizuojamos.¹⁰⁸ Būtina pritarti J. F. Poudret, kad esminę įtaką turi nuorodos tekstas.¹⁰⁹ Jei nuoroda yra pernelyg bendro pobūdžio, nedetalizuojant, kad ginčas bus sprendžiamas tokia tvarka, kaip nustatyta tam tikrame dokumente, arbitražinės išlygos galiojimas priklausys nuo skirtingų aplinkybių, pavyzdžiui, ar kita šalis buvo susipažinusi su dokumento turiniu, ar ji žinojo apie arbitražinę išlygą šiame dokumente. Be abejo, tokia nuoroda turi atitikti abiejų šalių įsipareigojimus. Vilniaus apygardos teisme apeliacine tvarka nagrinėtoje byloje *OOST-Europa Transportnet BV v. UAB „Didneriai“* šalys nesutarė dėl to, ar krovinio pervežimo užsakyme nurodyta sąlyga („Mūsų visa veikla vykdoma laikantis paskutinės redakcijos olandų Ekspedijavimo sąlygų, FENEX, įregistruotų Roterdamo apylinkės teismo registre. Esant pageidavimui, mes pateiksime Jums šių Sąlygų kopiją. Mums leidžiama atsisakyti arbitražo sąlygos“) gali būti pripažinta galiojančia arbitražine išlyga. Teismas nusprendė, kad minėta sąlyga neatitinka KAI 9 straipsnio 3 dalies reikalavimų, nes ji apima tik vienos šalies įsipareigojimus.¹¹⁰

Kitoje byloje nuoroda į NOFOTA standartines sąlygas buvo pripažinta galiojančia arbitražine išlyga. Be to, LAT konstatavo, kad verslininkų santykiuose nuoroda į standartines sąlygas yra tinkamas informavimas apie ginčų nagrinėjimo tvarką, todėl vadovaujantis CK 6.186 straipsniu tokia sutarties sąlyga negali būti nugincyta kaip siurprizinė.¹¹¹ Neaišku, kokią išvadą dėl arbitražinės išlygos galiojimo padarytų teismas, jei šalys šioje byloje būtų ne verslininkai, o fiziniai asmenys. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikoje verslininkams paprastai taikomi didesni reikalavimai dėl sąžiningumo, tikėtina, kad fizinio asmens atveju tinkamam informavimui būtų taikomi griežtesni reikalavimai, ir bylos aplinkybė, kad iki sutarties sudarymo standartinės sąlygos nebuvo pateiktos susipažinti, būtų vertinama kaip netinkamas informavimas, todėl standartinių sąlygų nuostata dėl ginčų nagrinėjimo arbitraže galėtų būti pripažinta kaip siurprizinė.

Tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai arbitražinio susitarimo formos trūkumai vertinami skirtingai. Pavyzdžiui, byloje *Ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar“ v. UAB „Ukmedė“* teismai skirtingai vertino sutartyje esančio parašo reikšmę

---

¹⁰⁸ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 207.

¹⁰⁹ POUURET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 170-171.

¹¹⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje *OOST-Europa Transportnet BV v. UAB „Didneriai“*, Nr. 2S-488-623/2010.

¹¹¹ MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2(60), p. 24.

arbitražinės išlygos galiojimui.¹¹² Bendrovė „Szolmar“ kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą, prašydama pripažinti Ukrainos arbitražo teismo sprendimą ir leisti jį vykdyti Lietuvoje. Atsakovas reikalavo palikti ieškinį nenagrinėtą, motyvuodamas tuo, kad tarp šalių nebuvo sudarytas arbitražinis susitarimas, nes atsakovo parašas ant sutarties buvo suklastotas. Apeliacinės instancijos teismas, vertindamas arbitražinio susitarimo galiojimą, pripažino parašo svarbą, konstatuodamas, kad pasirašyto dokumento nebuvimas rodo, jog atsakovas jokių veiksmų neatliko, ir jokių civilinių pareigų, įskaitant ir įsipareigojimą ginčus spręsti arbitraže, neatsirado. Apeliacinis teismas padarė išvadą, kad sutarties vykdymas nėra tinkamas arbitražinio susitarimo egzistavimo įrodymas, nes neįrodo šalių valios išreiškimo dėl arbitražinio susitarimo ir neatitinka įstatymų nustatytos arbitražinio susitarimo formos reikalavimų. LAT, nagrinėdamas šią bylą kasacine tvarka, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo išvada dėl parašo svarbos arbitražinio susitarimo galiojimui neatitinka rašytinio arbitražinio susitarimo sampratos, nustatytos tarptautinės ir nacionalinės teisės normose bei tarptautinių komercinių arbitražų praktikoje. Tik tas faktas, kad šalis nepasirašė sutarties, ar ją pasirašė tokių įgaliojimų neturėjęs asmuo, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartyje esanti arbitražinė išlyga negalioja, jei yra duomenų, kad ši sutartis nepasirašiusios šalies buvo vykdoma, taip patvirtinant, kad šalis sutiko su sutarties sąlygomis ir su arbitražine išlyga. Dokumento patvirtinimas parašu ar antspaudu yra svarbus kaip šalių valios patvirtinimas, tačiau tai nėra būtina arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga. Tai reiškia, kad tik pripažinus, kad sutartis iš viso nebuvo sudaryta, reikėtų pripažinti, jog arbitražinė išlyga negalioja.

Toks LAT išaiškinimas atitinka tarptautinių arbitražų praktikoje ir doktrinoje susiformavusią nuostatą, kad antros šalies parašas nėra būtina arbitražinės išlygos galiojimo sąlyga, o arbitražiniam susitarimui įrodyti pakanka sutarties vykdymo ar šalių apsikeitimo ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį arbitražo teisme.

KAĮ nereglamentuoja pasekmių, jei šalys pažeidė reikalavimus arbitražinio susitarimo formai. Remiantis CK, reikalavimo dėl sutarties formos nesilaikymas gali sukelti dvejopus teisinius padarinius. Pirma, sutartis gali būti pripažinta negaliojančia. Antra, gali būti apribotos įrodinėjimo priemonės. Tačiau aptarta teismų praktika rodo, kad rašytinės arbitražinio susitarimo formos reikalavimai interpretuojami plačiai. Tik formalių reikalavimų nesilaikymas nesąlygoja arbitražinio susitarimo negaliojimo. Taip pat turi būti vertinamas šalių elgesys po sutarties sudarymo ir dalyvavimas arbitražo procese.

---

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar“ v. UAB „Ukmedė“*, Nr. 3K-7-999/2003, kat. 124.

3.4. Arbitražinio susitarimo turinio trūkumai

Arbitražiniai susitarimai pagal savo turinį yra labai įvairūs. Vieni iš jų – detalūs kelių puslapių dokumentai, kiti – tik kelių sakinių tekstas. Tarptautiniuose dokumentuose ir nacionaliniuose įstatymuose dažniausiai arbitražinio susitarimo turinys nereglamentuojamas. Kaip išimtį galima paminėti Italijos ir Prancūzijos įstatymus, kuriuose reikalaujama, kad arbitražiniame susitarime turi būti apibrėžtas ginčo objektas, priešingu atveju arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu.¹¹³ Tam tikri reikalavimai arbitražinio susitarimo turiniui įtvirtinti ir Europos konvencijoje. Remiantis šios konvencijos 4 straipsnio 1 dalies b punktu, *ad hoc* arbitražo atveju ginčo šalys arbitražiniame susitarime mažiausiai turi susitarti dėl arbitrų skyrimo tvarkos ar paskirti arbitrus, nustatyti arbitražo vietą ir susitarti dėl arbitražo procedūrų. Tačiau, jei dėl šių klausimų šalys nesusitaria, juos išsprendžia arbitras arba (jeigu jis nepaskirtas) arbitražo vietos Prekybos rūmų pirmininkas.¹¹⁴

Lietuvos teisės aktai nereglamentuoja, kokius klausimus šalys privalo aptarti arbitražiniame susitarime. Doktrinoje pateikiamos rekomendacijos dėl arbitražinio susitarimo turinio. Bendrai sutariama, kad arbitražiniame susitarime būtina turi būti išreikštas aiškus šalių sutikimas spręsti ginčus arbitraže. Taip pat būtina tiksliai apibrėžti, kokie ginčai bus sprendžiami arbitraže, nes nuo to priklausys arbitražo teismo kompetencija. Autoriai nurodo skirtingus reikalavimus arbitražinio susitarimo turiniui. Pavyzdžiui, R. Simaitis ir E. Kurgonaitė nurodo, kad arbitražinis susitarimas turi atitikti tokius minimalius reikalavimus, siekiant išvengti neaiškumų arbitražo proceso metu:¹¹⁵

- 1) arbitražinis susitarimas turi būti rašytinis;
- 2) turi būti tiksliai apibrėžti ginčai ir nurodyta, kad šie ginčai bus sprendžiami arbitraže;
- 3) būtina nustatyti arbitrų skaičių ir jų skyrimo tvarką, pasirinkti arbitražo vietą ir taikytiną teisę;
- 4) tarptautinio arbitražo atveju būtina nurodyti ginčo nagrinėjimo kalbą;
- 5) rekomenduotina nuoroda į arbitražo taisykles arba reglamentą.

J. Šatas mano, kad arbitražiniame susitarime būtina tiksliai įvardyti arbitražo instituciją, nepakanka nurodyti tik ginčo sprendimo būdą arba valstybę, kurioje bus

¹¹³ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 218-219.

¹¹⁴ European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>> [žiūrėta 2011-02-02].

¹¹⁵ SIMAITIS, R.; KURGONAITĖ, E. Renkuosi arbitražą. *Justitia*, 2007, Nr. 1(63), p. 24-25.

arbitražo vieta. Taip pat svarbu tiksliai nurodyti procedūrinės taisyklės, pagal kurias vyks arbitražo procesas, ir taikytiną teisę. Jei šalys pasirenka *ad hoc* arbitražą, susitarime būtina aptarti arbitražo teismo sudarymo sąlygas, arbitrų skyrimo tvarką, bylos nagrinėjimo procedūras, sprendimo priėmimo sąlygas.¹¹⁶ Tačiau minėti minimalūs reikalavimai arbitražinio susitarimo turiniui negali būti suprantami kaip būtinos arbitražinio susitarimo galiojimo sąlygos. Tai rekomendacijos, leidžiančios išvengti ginčų dėl arbitražo proceso.

Tarptautinių arbitražo teismų praktikoje neaiškiai suformuluoti arbitražiniai susitarimai vertinami skirtingai. Nors tarptautinių komercinių arbitražų praktikoje pasitaikė atvejų, kai nekonkretūs arbitražiniai susitarimai buvo pripažinti negaliojančiais,¹¹⁷ dažniausiai abejonės dėl neaiškaus arbitražinio susitarimo turinio aiškinamos arbitražinio susitarimo galiojimo naudai (lot. – *in favor contractus*). J. F. Puodret išskiria „baltąsias“ arbitražines išlygas (angl. – *white clauses*), kurios išreiškia šalių norą ginčus spręsti arbitraže, tačiau nenurodo, kokiame arbitraže bus sprendžiamas ginčas, taip pat nenustato arbitrų skyrimo tvarkos.¹¹⁸ Arbitražinės išlygos dažnai būna lakoniškos, tačiau lakoniškumas netūrėtų būti vertinamas kaip arbitražinio susitarimo trūkumas. A. Redfern ir M. Hunter manymu, ta aplinkybė, kad arbitražinis susitarimas yra glaustas ir nereglamentuojantis kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus ar jų skyrimo tvarkos, nėra pakankamas pagrindas nepripažinti arbitražinio susitarimo.¹¹⁹ Jei tam tikri klausimai neaptarti susitarime, tokios spragos gali būti užpildytos vadovaujantis arbitražo vietos teise.

Lietuvos teismai irgi laikosi pozicijos, kad arbitražinio susitarimo turinio trūkumai turi būti šalinami aiškinant susitarimo tekstą, o arbitražinio susitarimo lakoniškumas nėra pagrindas pripažinti jį negaliojančiu. Byloje *JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L.L.C.“ v UAB „Lakvita“ LAT* pripažino, kad ta aplinkybė, jog arbitražinis susitarimas yra pakankamai glaustas ir nereglamentuoja kai kurių klausimų, pavyzdžiui, arbitrų skaičiaus, jų skyrimo tvarkos ir pan., nėra pakankamas pagrindas nepripažinti jo arbitražiniu susitarimu.¹²⁰ Kitoje byloje LAT sutarties sąlyga, numatančią, kad ginčai bus sprendžiami pagal Lietuvos įstatymus Tarptautiniame komerciniame arbitraže, pripažino galiojančia arbitražine išlyga, nepriklausomai nuo to, kad arbitražo teismas nebuvo tiksliai

¹¹⁶ ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje: pažintiniai ir praktiniai aspektai*. Kaunas: Technologija, 1998, p. 32-34.

¹¹⁷ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 215.

¹¹⁸ POUDRET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 130.

¹¹⁹ REDFERN, A., et al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 196-198.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje *JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L.L.C.“ v UAB „Lakvita“*, Nr. 3K-3-681/2002, kat. 96.

įvardytas. Šioje byloje LAT taip pat atkreipė dėmesį, kad atsakovas, atsiųsdamas arbitražo teismui atsiliėpimą į ieškinį, savo konkludentiniais veiksmais sutiko su arbitražo teismo jurisdikcija.¹²¹ Tai viena iš nedaugelio Lietuvos teismų bylų, kurioje buvo teisingai pritaikytas KAĮ 6 straipsnis. Teismas analizavo, ar arbitražo proceso metu buvo reiškiami prieštaravimai dėl arbitražo teismo kompetencijos ir arbitražinio susitarimo galiojimo, ir padarė pagrįstą išvadą, kad laiku nepareiškus prieštaravimų dėl arbitražo jurisdikcijos ši teisė prarandama.

Doktrinoje preziumuojama, jei šalys arbitražiniame susitarime nenurodė nuolatinės arbitražo institucijos, jos pasirinko *ad hoc* arbitražą.¹²² Tačiau LAT lanksčiau vertino šį klausimą ir pirmenybę suteikė šalių apsisprendimui. LAT konstatavo, kad bendro pobūdžio arbitražinės išlygos nuoroda į arbitražą reiškia, kad ginčas gali būti nagrinėjamas tiek instituciniame, tiek *ad hoc* arbitražo teisme.¹²³

Kartais arbitražiniame susitarime gali būti nurodytos kelios arbitražo institucijos. Užsienio valstybių arbitražų ir teismų praktika rodo, kad toks arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas galiojančiu. Pavyzdžiui, Anglijos teismas pripažino, kad arbitražinė išlyga, kurioje buvo numatyta alternatyva kreiptis į teismą, yra galiojanti. Analogišką išvadą padarė Italijos bei Vokietijos teismai.¹²⁴ Lietuvos teismų požiūris į arbitražinių susitarimų, kuriuose nurodytos kelios arbitražo institucijos, galiojimą keitėsi. Pirmaisiais KAĮ galiojimo metais teismai buvo linkę griežtai vertinti arbitražinio susitarimo turinio trūkumus. Pavyzdžiui, 2001 m. vasario 5 d. byloje *AB „Eiga“ v. TER group Establishment* LAT pripažino negaliojančia arbitražinę išlygą, numatančią, kad šalių ginčai bus sprendžiami Tarptautiniame teisme Hagoje arba Tarptautiniame teisme Ženevoje. Teismas konstatavo, kad tokia sutarties nuostata aiškiai neparodo šalių ketinimų spręsti ginčus arbitraže, be to, nenustatyta arbitražų skyrimo tvarka, jų įgaliojimai, arbitražo vieta.¹²⁵ Tokia LAT išvada yra diskutuotina. LAT nebandė aiškinti sutarties turinio, nemotyvavo, kodėl arbitražų skyrimo tvarkos ir arbitražo vietos nustatymas yra būtinos arbitražinio susitarimo galiojimo sąlygos. Vėliau teismų požiūris tapo lankstesnis. 2011 m. Vilniaus apygardos teismas vienoje byloje pripažino galiojančia arbitražinę išlygą, kurioje buvo numatyta, kad

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. individuali įmonė v. K. C. firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124.

¹²² DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 112.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *AS „Super FM“ v. UAB „Laisvoji banga“*, Nr. 3K-3-434/2006, kat. 130.3.2.

¹²⁴ POUURET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 130.

¹²⁵ MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2(60), p. 22.

ginčai bus sprendžiami ieškovo pasirinkimu Vilniaus komercinio arbitražo teisme arba Rygos tarptautiniame trečiųjų teisme.¹²⁶

Esant ginčui dėl arbitražinio susitarimo turinio bei jo sąlygų, turi būti taikomos bendros sutarčių aiškinimo taisyklės. Remiantis CK 6.193 straipsniu, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, o ne vien remiantis pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes. Taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes. Sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Šalims skirtingai aiškinant savo ketinimus pagal sutartį, sutartis aiškintina atsižvelgiant į tai, kokią prasmę jai tokiomis pat aplinkybėmis būtų suteikę analogiški šalims protingi asmenys.¹²⁷ LAT praktikoje ne vieną kartą buvo išaiškinta šios normos prasmė bei pabrėžta, kad svarbiausia yra tai, kokių tikslų ir teisinių padarinių siekė šalys, todėl turi būti kiek įmanoma tiksliau išaiškinta šalių valia joms sudarant sutartis ir prisiimant iš tokių sutarčių kylančius įsipareigojimus.¹²⁸

Julian D. M. Lew savo knygoje iškelia įdomų klausimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, kai šalys sudarė kelias tarpusavyje susijusias sutartis, tačiau vienoje iš jų nėra arbitražinės išlygos. Autoriaus manymu, tam tikrais atvejais vienos sutarties arbitražinės išlygos galiojimas gali būti išplėstas kitai sutarčiai, jei šios sutartys priklauso tam tikrai sutarčių grupei. Ši taisyklė taikoma ir tada, kai viena sutartis nustato kitos sutarties įgyvendinimo tvarką.¹²⁹ LAT keliose bylose pasisakė dėl arbitražinės išlygos galiojimo, kai arbitražinė išlyga buvo įtraukta į sutartį, pridėtą prie kitos sutarties kaip atskiras priedas.¹³⁰ Šiose bylose, atsižvelgdamas į lizingo ir faktoringo teisinių santykių ypatumus, teismas padarė išvadą, kad pagrindinė sutartis ir jos priedas turi būti aiškinami kaip vienas vienetas, ir pripažino, kad ginčai iš šių sutarčių susiję, todėl arbitražinė išlyga yra galiojanti. Sunku prognozuoti, kaip teismai aiškintų galimybę išplėsti vienoje sutartyje esančios arbitražinės išlygos galiojimą sutarčiai, kuri numato pirmos sutarties

¹²⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ranga IV investicijos“ v. AB „Parex bankas“, AS „Parex banka“*, Nr. 2S-276-302/2011.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. Ž. v. R. P.*, Nr. 3K-3-156/2009, kat. 42.8; 114.11 (S).

¹²⁹ LEW, J. D. M.; MISTELIS, L. A.; KROLL, S. *Comparative international arbitration*. London: Kluwer Law International, 2003, p. 144-145.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Geltonasis laivas“ v. Coface Austria Kreditversicherung AG*, Nr. 3K-3-167/2008, kat. 94.1; 42.8.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ervin“ v. Ageratec AB*, Nr. 3K-3-128/2010, kat. 42.8; 119.9; 132 (S).

įgyvendinimą, tačiau nėra jos priedas. Manytina, kad šiuo atveju, siekiant nustatyti tikruosius šalių ketinimus, turėtų būti vertinami ikisutartiniai santykiai, šalių elgesys po sutarties sudarymo, tarp šalių susiklosčiusi ginčų sprendimo ir bendradarbiavimo praktika.

Atlikta Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, kad teismai yra linke, kilus abejonėms dėl arbitražinio susitarimo buvimo ar jo galiojimo, tokias abejones aiškinti arbitražinio susitarimo galiojimo naudai, t.y. paprastai taikomas principas *in favor contractus*. Jei arbitražiniame susitarime nenustatyta tam tikrų sąlygų, tačiau šalių ketinimai perduoti arbitražui spręsti tam tikrus ginčus nekelia abejonų, turinio trūkumai nėra pakankamas pagrindas nepripažinti tokio arbitražinio susitarimo. Tokią išvadą galima pagrįsti ir CK 6.162 straipsnyje įtvirtinta bendra nuostata, kad sutartis pripažįstama galiojančia, jei susitarta dėl esminių sąlygų. Be to, remiantis CK 6.226 straipsniu ir vadovaujantis *in favor contractus* principu, galima pripažinti negaliojančia tik arbitražinio susitarimo dalį, kuri neatitinka įstatymų reikalavimų. Pavyzdžiui, jei šalys susitaria, kad jų ginčą spręs du arbitrai, nebūtina pripažinti negaliojančiu viso arbitražinio susitarimo. Teismas šiuo atveju gali įpareigoti šalis pakeisti šią susitarimo sąlygą arba pripažinti ją negaliojančia ir vadovaudamasis KAI 13 straipsnio 2 dalimi paskirti 3 arbitrus.

3.5. Materialinės sutarties negaliojimo įtaka

Kai arbitražinis susitarimas sudarytas kompromiso forma, klausimas dėl jo galiojimo išsprendžiamas nesunkiai. Tačiau į sutarties tekstą įtraukus arbitražinę išlygą gali kilti klausimas, ar pripažinus pagrindinę sutartį negaliojančia nustoja galioti ir arbitražinė išlyga. Šią problemą padeda išspręsti arbitražinės išlygos autonomijos principas, kuris reiškia, kad klausimai dėl pagrindinės sutarties ir arbitražinės išlygos galiojimo turi būti sprendžiami atskirai, todėl arbitražinė išlyga galioja net ir pagrindinės sutarties negaliojimo atveju.

Arbitražinės išlygos autonomijos principas leidžia pašalinti skirtumus tarp kompromiso ir arbitražinės išlygos. Doktrinoje diskutuojama dėl šio principo taikymo. Kai kurie autoriai teigia, kad arbitražinė išlyga, kaip viena iš sutarties sąlygų, turi būti pripažįstama negaliojančia kartu su pagrindine sutartimi.¹³¹ Tačiau labiau pagrįsta atrodo šio principo šalininkų argumentacija. J. F. Poudret pastebi, kad tuo atveju, kai sutartyje yra arbitražinė išlyga, asmenys sudaro ne vieną, o dvi sutartis. Šios sutartys yra tarpusavyje

---

¹³¹ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 226.

nesusijusios, todėl vienos negaliojimas negali įtakoti kitos sutarties galiojimo.¹³² A. Redfern ir M. Hunter irgi palaiko šią poziciją.¹³³ Rusų tarptautinės privatinės teisės specialistas M. Boguslavskij arbitražinę išlygą apibūdina kaip nepriklausomą sutartį, turinčią atskirą objektą.¹³⁴

Niujorko konvencijoje apie arbitražinės išlygos autonomijos principą neužsimenama, tačiau UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje aiškiai nurodyta, kad sprendžiant klausimą dėl arbitražo kompetencijos arbitražinė išlyga turi būti pripažįstama nepriklausomu nuo kitų sutarties sąlygų susitarimu.¹³⁵

Šiandien šį principą pripažįsta dauguma valstybių (pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė, Švedija, Estija, Latvija, Šveicarija, Prancūzija, Nyderlandai, Vokietija ir kt.), taip pat ir Lietuva. KAI 19 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad arbitražinė išlyga, kuri yra sutarties dalis, turi būti vertinama kaip atskiras susitarimas, nepriklausantis nuo kitų sutarties sąlygų. Arbitražinio teismo sprendimas dėl sutarties pripažinimo negaliojančia nereiškia *ipso jure* ir arbitražinės išlygos pripažinimo negaliojančia.¹³⁶ Nagrinėdami klausimus dėl arbitražinės išlygos galiojimo, Lietuvos teismai dažnai remiasi arbitražinės išlygos autonomijos principu. Pavyzdžiui, byloje *K. M. v. UAB „A. S. Žalgirio krepšinio centras“* Lietuvos apeliacinis teismas pabrėžė, kad pagrindinės sutarties ar jos dalies negaliojimas jokiais atvejais *per se* nelemia arbitražinės išlygos negaliojimo, o arbitražinės išlygos negaliojimas *per se* nelemia likusios sutarties dalies negaliojimo.¹³⁷ Šį principą pritaikė ir LAT byloje *„Marketing Servis“ v. UAB „Nemunas“*.¹³⁸

Tačiau pasitaiko tam tikrų aplinkybių, dėl kurių gali būti pripažintos negaliojančios pagrindinė sutartis ir arbitražinė išlyga. Arbitražinės išlygos autonomijos principas suponuoja, kad sutartis, kurioje įtvirtinta tokia išlyga, bent jau pradžioje galiojo. Jei sutartis buvo niekinė *ab initio* (pavyzdžiui, buvo sudaryta prievarta, ar viena iš šalių buvo neveiksni), negalima reikalauti, kad šalys laikytųsi arbitražinės išlygos.

---

¹³² POUDRET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 133.

¹³³ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 193.

¹³⁴ БОГУСЛАВСКИЙ, М. М. *Международное частное право: учебно-методическое пособие*. Москва, 1998, p. 258.

¹³⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

¹³⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *K. M. v. UAB „A. S. Žalgirio krepšinio centras“*, Nr. 2T-164/2010.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje *„Marketing Servis“ v. UAB „Nemunas“*, Nr. 3K-3-566/2001, kat. 124.

Darytina išvada, kad arbitražinės išlygos autonomijos principas – tai tam tikra teisinė fikcija. Šalys, sudarydamos vieną sutartį, faktiškai sudaro dvi, t.y. pagrindinę materialinę sutartį ir arbitražinį susitarimą. Tokia fikcija padeda išspręsti klausimą dėl arbitražinės išlygos galiojimo. Aptartas principas leidžia arbitražinei išlygai taikyti kitą teisę negu pagrindinei sutarčiai. Šis principas taip pat glaudžiai susijęs su kitu arbitražo procese plačiai taikomu kompetencijos-kompetencijos principu. Šie klausimai bus nagrinėjami kitoje dalyje.

4. Arbitražinio susitarimo negaliojimo nustatymas

4.1. Arbitražiniam susitarimui taikytina teisė

Kilus ginčui dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo, tokio susitarimo galiojimą lemia arbitražiniam susitarimui taikytina teisė. Todėl siekiant nustatyti, ar arbitražinis susitarimas galioja, pirmiausiai būtina nustatyti arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę.

Dauguma autorių rekomenduoja šalims numatyti arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę. Remiantis arbitražinės išlygos autonomijos principu, arbitražinė išlyga turi būti traktuojama atskirai nuo pagrindinės sutarties, todėl šalys gali susitarti, kad arbitražinei išlygai bus taikoma kita teisė negu pagrindinei sutarčiai. Tačiau praktikoje šalys retai pasinaudoja tokia galimybe. Jei šalys nepasirinko arbitražinei išlygai atskiros taikytinos teisės, preziumuojama, kad jos galiojimas nustatomas pagal pagrindinei sutarčiai taikytiną teisę. Ši prezumpcija yra pagrįsta, nes arbitražinė išlyga yra viena iš sutarties sąlygų. Tokią nuomonę palaiko dauguma tarptautinio komercinio arbitražo autorių (pavyzdžiui, Julian D. M. Lew, A. Redfern ir M. Hunter) ir įvairių valstybių teismai. Pavyzdžiui, byloje *Sonatrach Petroleum Corporation (BVI) v. Ferrell International Ltd* Jungtinės Karalystės teismas padarė išvadą, kad tuo atveju, jei šalys pasirinko pagrindinei sutarčiai taikytiną teisę, tačiau nepasirinko taikytinos teisės arbitražinei išlygai, jai bus taikoma ta pati teisė, kaip ir pagrindinei sutarčiai.¹³⁹ Tai reiškia, kad arbitražinės išlygos autonomijos principas nėra absoliutus.

Remiantis Niujorko konvencija, pripažįstant užsienio arbitražo sprendimą, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas sprendžiamas pagal šalių pasirinktą teisę arba, jei tokia teisė nepasirinkta, pagal *lex loci arbitri*, t.y. pagal tos valstybės, kur vyksta arbitražas, teisę. Tačiau arbitražinio susitarimo šalių veiksnus nustatomas pagal joms

---

¹³⁹ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 148.

taikytiną teisę.¹⁴⁰ Būtina atkreipti dėmesį, kad vadovaujantis Niujorko konvencija negalima atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimo tik todėl, kad arbitražinis susitarimas negalioja pagal valstybės, kurioje prašoma vykdyti arbitražo sprendimą, teisę. Tačiau nepriklausomai nuo to, ar šalys pasirinko arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę, ginčo arbitruotinumą bus nustatomas pagal arbitražo vietos teisę, o vėliau, pripažįstant ir vykdyt užsienio arbitražo sprendimą, pagal valstybės, kurioje vykdomas arbitražo sprendimas, teisę, nes arbitruotinumą reglamentuoja imperatyvios įstatymo normos, ir šalys savo susitarimu negali šių normų pakeisti.

Arbitražiniam susitarimui taikytiną teisę nustato CK 1.37 straipsnio 7 dalis, kurioje numatyta, kad arbitražiniam susitarimui taikoma teisė, reglamentuojanti pagrindinę sutartį, o jei ši negalioja, arbitražinio susitarimo sudarymo vietos teisė, o kai sudarymo vietos nustatyti neįmanoma, taikoma arbitražo vietos valstybės teisė.¹⁴¹ Be to, CK nedraudžia šalims pasirinkti arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės. KAĮ patikslina, kad sprendžiant dėl arbitražo sprendimo panaikinimo ar užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje, arbitražinio susitarimo galiojimas nustatomas pagal šalių pasirinktą teisę, o jei tokios nėra, pagal tos šalies, kur buvo priimtas arbitražo sprendimas, įstatymus.¹⁴²

Lietuvos teismų praktikoje paprastai nekyla klausimų dėl arbitražiniam susitarimui taikytinos teisės nustatymo. Teismai palaiko poziciją, kad arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas turi būti sprendžiamas remiantis *lex loci arbitri* principu, išskyrus dvi išimtis. Pirma, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl ginčo arbitruotinumą nustatomas pagal teismo vietos materialiąją teisę. Antra, arbitražinio susitarimo galiojimas dėl šalių veiksnio nustatomas remiantis bendrosiomis tarptautinės privatinės teisės normomis.¹⁴³ Tai reiškia, kad Lietuvoje arbitražas ar teismas ginčo arbitruotinumą nustato pagal KAĮ 11 straipsnį, o arbitražinio susitarimo šalių veiksnumą pagal CK pirmoje knygoje įtvirtintas kolizines normas ir antros knygos normas, reglamentuojančias fizinių ir juridinių asmenų veiksnumą. Vadovaujantis CK nuostatomis, fizinių asmenų veiksnumas nustatomas pagal nuolatinės gyvenamosios vietos teisę, t.y. taikomas *lex domicilii* principas, o juridinių asmenų teismumas ir veiksnumas nustatomas taikant inkorporacijos principą, t.y.

---

¹⁴⁰ 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“ v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“ ir kt.*, Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2007, Nr. 27).

vadovaujamosi valstybės, kurioje juridinis asmuo yra įsteigtas, teise, išskyrus tam tikras CK numatytas išimtis.¹⁴⁴ Nuostatos dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksnumo nustatymo įtrauktos į visas dvišales sutartis dėl teisinio bendradarbiavimo. Praktiškai visose dvišalėse sutartyse nustatant fizinių asmenų veiksnumą yra taikomas pilietybės principas, o juridinių asmenų veiksnumas (analogiškai CK) nustatomas remiantis inkorporacijos principu.

Kadangi valstybių narių teisės aktai skiriasi, vienoje valstybėje arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas galiojančiu, o kitoje – negaliojančiu. Todėl šalys, sudarydamos arbitražinį susitarimą, turi gerai išanalizuoti tiek arbitražo vietas, tiek valstybių, kuriose bus vykdomas arbitražo sprendimas, teisę.

4.2. Arbitražinio susitarimo negaliojimo nustatymas ir arbitražinio susitarimo negaliojimo pasekmės

Arbitražo teismo jurisdikciją apibrėžia arbitražinis susitarimas. Ginčas nagrinėjamas arbitraže tik tuo atveju, jei šalys sudarė arbitražinį susitarimą ir toks susitarimas yra galiojantis. Pripažinus, kad arbitražinis susitarimas negalioja, nutraukiamas arbitražo procesas, ir ieškovas turi pradėti naują teisminį procesą arba sudaryti naują arbitražinį susitarimą, išskyrus atvejus, kai ginčas yra nearbitruotinas ar kai imperatyvios įstatymų normos draudžia šalims sudaryti arbitražinį susitarimą. Todėl arbitražo teismas, sprenddamas šalių ginčą, turi kartu pasisakyti dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. Kyla klausimas, ar arbitražinis susitarimas suteikia arbitražui teisę spręsti dėl savo jurisdikcijos nagrinėti tam tikrą ginčą.

Niujorko konvencija šio klausimo nereglamentuoja. Europos konvencijoje užsimenama, kad arbitražas, kuriuo jurisdikcija suabejojama, turi teisę tęsti ginčo nagrinėjimą ir priimti sprendimą dėl savo kompetencijos ir arbitražinio susitarimo egzistavimo ar galiojimo. Kartu paliekama galimybė tokį arbitražo sprendimą vėliau patikrinti teisme.¹⁴⁵ Arbitražo teisė spręsti dėl savo jurisdikcijos, įskaitant ir arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą, įtvirtinta ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje.¹⁴⁶ Minėtos Europos konvencijos ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatos

---

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴⁵ European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>> [žiūrėta 2011-02-02].

¹⁴⁶ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

atspindi doktrinoje ir teismų praktikoje plačiai pripažįstamą kompetencijos-kompetencijos principą, kuris reiškia, kad esant neaiškiam arbitražiniam susitarimui, pirmiausia pats arbitražo teismas sprendžia, ar ginčas priklauso jo jurisdikcijai, taip pat ar arbitražinis susitarimas galioja.

Šiandien kompetencijos-kompetencijos principas įtvirtintas daugumos valstybių (pavyzdžiui, Švedijos, Jungtinės Karalystės, Estijos, Latvijos) įstatymuose. Lietuvoje šis principas įtvirtintas KAI 19 straipsnyje, kuriame teigiama, kad arbitražo teismas turi teisę pats priimti sprendimą dėl savo kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant ir tuos atvejus, kai kyla abejonių dėl arbitražinio susitarimo buvimo arba jo galiojimo.¹⁴⁷ Tai reiškia, jei ginčo šalis kreipiasi į arbitražą, pastarasis savo kompetencijos ribose nustato, ar ginčas nagrinėtinas arbitraže.

Tai, kad arbitražas turi teisę spręsti dėl savo kompetencijos, konstatavo ir Lietuvos teismai. Pavyzdžiui, LAT 2004 m. lapkričio 17 d. byloje *A. V. individuali įmonė v. K. C. firma „Schwarz“* nesutiko su atsakovu, kad arbitražo teismas neturėjo kompetencijos nagrinėti ginčą. LAT pabrėžė, kad arbitražo teismas pasisakė dėl savo jurisdikcijos, o atsakovas arbitražo proceso metu arbitražo teismo jurisdikcijos neginčijo. Be to, atsakovas, atsiųsdamas arbitražo teismui atsiliepimą į ieškinį, savo konkludentiniais veiksmais sutiko su arbitražo teismo jurisdikcija.¹⁴⁸

Kartais ginčo šalis iš pradžių geranoriškai dalyvauja arbitražo procese, tačiau vėliau pradeda kvestionuoti arbitražo teismo kompetenciją ar priimtą arbitražo sprendimą, motyvuodama tuo, kad arbitražinis susitarimas negalioja. Todėl svarbu nustatyti, iki kada galima reikšti prieštaravimus dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. KAI 19 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šalies pareiškimas, kad arbitražinis teismas yra nekompetentingas spręsti ginčą, turi būti padarytas ne vėliau negu pateikiamas prieštaravimas dėl ieškinio. Šalies dalyvavimas, skiriant arbitražą, neatima iš jos teisės padaryti tokį pareiškimą.¹⁴⁹ Ši nuostata turi būti taikoma kartu su KAI 6 straipsniu, reglamentuojančiu teisės į prieštaravimą atsisakymą. Jeigu šalis neprieštarauja ginčo nagrinėjimui arbitraže, nekelia klausimo dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, neginčija tarpinio arbitražo teismo sprendimo dėl savo kompetencijos ir toliau dalyvauja procese, darytina išvada, kad ji atsisakė teisės į prieštaravimą.¹⁵⁰ Tačiau kartais teismai į KAI 6 straipsnio nuostatas

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. individuali įmonė v. K. C. firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Giedra“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija*, Nr. 2A-149/2008.

neatsižvelgia ir nesiaiškina, ar ginčo šalis arbitraže ginčijo arbitražinio susitarimo galiojimą, ar ji sutiko su arbitražo teismo kompetencija, ar šiuo klausimu jau pasisakė arbitražo teismas. Šie klausimai yra esminiai, siekiant teisingai pritaikyti KAI 6 straipsnio nuostatas. Pavyzdžiui, byloje *A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“* ieškovas reikalavo pripažinti ir leisti vykdyti 2007 m. spalio 1 d. Latvijoje priimtą arbitražo sprendimą, o atsakovas prašė sustabdyti bylos nagrinėjimą, motyvuodamas tuo, kad jis kreipėsi į Latvijos teismą dėl sutarties, kurioje numatyta arbitražinė išlyga, pripažinimo negaliojančia. Lietuvos apeliacinis teismas atsakovo prašymą patenkino.¹⁵¹ Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad šioje byloje atsakovas ieškinį dėl sutarties ir dėl arbitražinės išlygos pripažinimo negaliojančia pateikė jau po to, kai Latvijos arbitražas priėmė sprendimą, o Latvijos įmonė kreipėsi dėl arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje. Lietuvos apeliacinis teismas apie ieškinio padavimą Latvijoje buvo informuotas tik 2008 m. balandžio 10 d. posėdžio metu, o Latvijos teismas ieškinį priėmė ir civilinę bylą iškėlė tik 2008 m. gegužės 12 d. Lietuvos apeliacinis teismas šioje byloje nenagrinėjo, ar turi būti taikomas KAI 6 straipsnis. Prieštaringi teismų sprendimai ir galimybė neribotai ginčyti arbitražinio susitarimo galiojimą skatina neigiamą požiūrį į ginčų nagrinėjimą arbitraže ir mažina jo populiarumą Lietuvoje.

Klausimą dėl kompetencijos ir dėl arbitražinio susitarimo galiojimo arbitražo teismas gali išspręsti priimdamas išankstinio pobūdžio sprendimą arba galutinį sprendimą dėl ginčo esmės. Remiantis KAI 19 straipsnio 3 dalimi, arbitražo išankstinio pobūdžio sprendimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo per 30 dienų galima skusti nuolatinės arbitražo institucijos pirmininkui.¹⁵² Arbitražo teismo pirmininko sprendimas šiuo klausimu yra galutinis. Toks įstatyme įtvirtintas reglamentavimas skiriasi nuo UNCITRAL pavyzdinio įstatymo, kuriame numatyta, kad preliminarus arbitražo teismo sprendimas dėl kompetencijos gali būti skundžiamas nacionaliniam teismui, o nacionalinio teismo sprendimas pripažįstamas galutiniu.¹⁵³ Galimybę apskusti preliminarų arbitražo sprendimą dėl kompetencijos pripažįsta A. Redfern, M. Hunter¹⁵⁴ ir M. Rubino-Sammartano.¹⁵⁵ Autorių teigimu, tiek preliminarus, tiek galutinis arbitražo sprendimas dėl kompetencijos

---

¹⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“*, Nr. 2T-26/2008.

¹⁵² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁵³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

¹⁵⁴ RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, p. 385-386.

¹⁵⁵ REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, p. 306-307.

gali būti nugincytas kompetentingame teisme, ir dėl to arbitražo sprendimas dėl ginčo esmės nebus pripažįstamas bei vykdomas. Be to, galiojančiame KAI nėra išspęsta problema dėl *ad hoc* arbitražo preliminaraus sprendimo apskundimo. KAI 37 straipsnyje, kuriame nustatoma arbitražo teismo sprendimo apskundimo tvarka, nekalbama apie preliminaraus sprendimo apskundimą.

KAI projekte siūloma keisti preliminaraus sprendimo apskundimo tvarką.¹⁵⁶ Įstatymo projekte numatyta arbitražo teismo galimybė išspręsti savo kompetencijos klausimą, įskaitant ir klausimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, priimant dalinį sprendimą. Kartu aiškiai apibrėžiamas dalinio sprendimo statusas ir apskundimo tvarka. Nustatyta, kad dalinis sprendimas yra viena arbitražo sprendimo rūšių. Daliniu sprendimu galutinai išsprendžiama tik dalis ginčo. Arbitražo sprendimą, įskaitant ir dalinį sprendimą, nesutinkanti šalis gali skųsti Lietuvos apeliaciniam teismui. Tokios KAI projekto nuostatos vertinamos teigiamai, nes siūloma nustatyti vienodą *ad hoc* ir institucinio arbitražo priimtų dalinių sprendimų dėl kompetencijos apskundimo tvarką. Be to, aiškiai nustatomas dalinio sprendimo statusas, jo apskundimo ir įsigaliojimo tvarka.

KAI projekte numatyta, kad tuo atveju, jei arbitražas nustato, kad byla negali būti nagrinėjama arbitraže, arbitražo teismas nutartimi nutraukia arbitražo procesą neišnagrinėjus ginčą iš esmės. Tokiu atveju šalis neleidžiama pakartotinai kreiptis į arbitražą dėl ginčo tarp tų pačių šalių ir tuo pačiu pagrindu. Atvejai, kai byla negali būti nagrinėjama arbitraže, apima ir atvejus, kai ginčas yra nearbitruotinas. Tai reiškia, kad nutartimi gali būti išsprendžiamas klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. KAI projekte nenumatyta arbitražo teismo nutarčių apskundimo tvarkos. Darytina išvada, kad arbitražui nutartyje pripažinus, kad byla negali būti nagrinėjama arbitraže, nes ginčas yra nearbitruotinas, taip pat bus pripažinta, kad arbitražinis susitarimas negalioja, tačiau šalys neturės galimybės tokios nutarties apskųsti teismui. Atsižvelgiant į tai, KAI projekte tikslinga nustatyti nutarčių apskundimo tvarką arba patikslinti, kad klausimus, susijusius su arbitražinio susitarimo galiojimu, arbitražo teismas išsprendžia priimdamas sprendimą.

Arbitražo teismo sprendimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo gali būti tikrinamas ir sprendžiant klausimą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo, nes remiantis KAI 40 straipsniu arbitražinio susitarimo negaliojimas yra vienas iš atsisakymo pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą pagrindų.

Būtina atkreipti dėmesį, kad pagal KAI 37 ir 40 straipsnius įrodymus dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo turi pateikti pati suinteresuota šalis. Jei ginčo šalis tokių įrodymų

---

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

nepateikia, Lietuvos apeliacinis teismas savo iniciatyva šio pagrindo netikrina. Tačiau net ginčo šaliai pateikus tokius įrodymus, teismas turi teisę, bet neprivalo panaikinti ar atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą. Taigi šis pagrindas taikomas teismo nuožiūra. Vadovaujantis susiklosčiusia užsienio valstybių teismų praktika, užsienio arbitražo sprendimas gali būti nepripažintas tik tais atvejais, kai teismai nustato, kad atsakovo (skolininko) įrodytas pagrindas yra esminis sąžiningo proceso principų pažeidimas.¹⁵⁷ Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas *ex officio* privalo patikrinti, ar ginčas, dėl kurio buvo priimtas arbitražo sprendimas, yra arbitruotinas. Be to, teismas turi patikrinti, ar nebuvo pažeista viešoji tvarka, įskaitant ir imperatyvias įstatymų normas, reglamentuojančias arbitražinį susitarimą. Šiais atvejais teismas neturi diskrecijos ir nustatęs bent vieną iš minėtų pagrindų turi panaikinti arbitražo sprendimą arba atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą.

Viena iš arbitražo teismo jurisdikcijos ypatybių yra tai, kad ši jurisdikcija yra išimtinė.¹⁵⁸ Tai reiškia, kad tą patį ginčą negali spręsti ir arbitražas, ir nacionalinis teismas. Jeigu nustatoma, kad ginčas yra žinybingas teismui, arbitražas netenka kompetencijos spręsti arbitražiniame susitarime nurodyto ginčo (ir atvirkščiai). Atsižvelgiant į tai, CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte nustatyta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jei nustato, kad šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui, ir atsakovas prieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme bei reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo.¹⁵⁹ Analogiška nuostata įtvirtinta KAI 10 straipsnyje.¹⁶⁰ Tai reiškia, kad šalys, iškilus ginčui, gali atsisakyti arbitražinio susitarimo ir ginčą nagrinėti teisme. Tačiau sutikimas, kad ginčas būtų nagrinėjamas teisme, nereiškia, kad arbitražinis susitarimas pripažįstamas negaliojančiu, tiesiog ginčo šalys konkludentiniais veiksmais pakeičia arbitražinį susitarimą.¹⁶¹ Toks reglamentavimas atspindi sutartinę arbitražinio susitarimo prigimtį.

CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punkte ir KAI 10 straipsnyje nurodytas pasekmes gali sukelti tik galiojantis arbitražinis susitarimas. Priimdamas ieškinį, teismas privalo *ex officio* patikrinti, ar yra įvykdytos visos teisės kreiptis į teismą prielaidos. Niujorko konvencijos 2 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad teismas neturi nukreipti ginčo šalių į arbitražą, jei nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, neteko galios ar negali būti įvykdytas. Panašios nuostatos nei CPK, nei KAI nėra. Galimybė neatsižvelgti į šalių

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, Nr. A2-14 (skelbta: „Teismų praktika“, 2001, Nr. 14).

¹⁵⁸ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 168.

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁶¹ ГЕТЬМАН-ПАВЛОВА, И. В. *Международное частное право*. Москва: Эксмо, 2005, p. 565.

sudarytą arbitražinį susitarimą paaiškinta teismų praktikoje. Pripažįstama, kad ieškinio priėmimo stadijoje teismas turi teisę vertinti, ar arbitražinis susitarimas yra niekinis, t. y. ar jis prieštarauja įstatymuose nustatytiems imperatyviems draudimams perduoti ginčą nagrinėti arbitraže. 2007 m. kovo 5 d. byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“* LAT išskyrė dvi aplinkybes, ribojančias principo, kad teismas, esant arbitražiniam susitarimui, turi atsisakyti jurisdikcijos, taikymą.¹⁶² Pirma, teismas atsisako jurisdikcijos tik tada, jeigu bent viena iš šalių reikalauja, kad ginčą spęstų arbitražas. Kai viena iš šalių, nepaisydama arbitražinio susitarimo, kreipiasi dėl ginčo į teismą, o kita šalis tam neprieštarauja, laikoma, kad šalys atsisako arbitražinio susitarimo, ir tokiu atveju šalių ginčas gali būti sprendžiamas teisme. Antra, teismas gali neatsisakyti spęsti šalių ginčą, jeigu nustato, kad arbitražinis susitarimas yra negaliojantis, niekinis, neveikiantis (praradęs reikšmę) ar jo negalima įvykdyti. Nustačius, kad arbitražinis susitarimas negalioja, teismas sprendžia ginčą iš esmės.

2010 m. vasario 9 d. byloje *„Mažeikių nafta“ v. Liberty Mutual Insurance Europe Limited* LAT patikslino, jog įvertinti, ar arbitražinis susitarimas yra niekinis, teismas privalo ieškinio priėmimo stadijoje.¹⁶³ Tačiau tai nereiškia, kad šioje stadijoje arbitražinio susitarimo turinys turi būti tiriamas ir vertinamas taip, kaip tai turi būti daroma išnagrinėjus bylą teismo posėdyje. Ieškinio priėmimo stadijoje teismas gali pripažinti arbitražinį susitarimą negaliojančiu tik tuo atveju, jei niekinis susitarimo pobūdis yra akivaizdus ir nekelia jokių abejonių dėl atitinkamo susitarimo prieštaravimo viešajai tvarkai ar imperatyvioms įstatymo normoms, ir teismui nereikia papildomai aiškintis bylos aplinkybių, rinkti ir tirti įrodymų, kadangi ieškinio priėmimo stadijoje įrodymai nevertinami. Arbitražinio susitarimo turinį teismas gali vertinti tik tuo atveju, jei pareikštas atskiras reikalavimas dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu. KAI 11 straipsnio nuostatos dėl nearbitruotinių ginčų yra imperatyvios. Taigi teismas, spęsdamas dėl šalių arbitražinio susitarimo galiojimo, turi *ex officio* įsitikinti, ar šalių ginčas gali būti nagrinėjamas arbitraže.

Tokios LAT išvados atitinka nuosekliai formuojamą praktiką dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Keliose bylose, spęsdamas dėl sandorių negaliojimo, LAT konstatavo, kad bylos nagrinėjimo teisme, kartu įrodymų vertinimo ir įrodinėjimo ribas

---

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“ ir kt.*, Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2007, Nr. 27).

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *„Mažeikių nafta“ v. Liberty Mutual Insurance Europe Limited ir kt.*, Nr. 3K-3-64/2010, kat. 106.7.6; 123.10; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2010, Nr. 33).

apsprendžia ieškinio pagrindas ir dalykas. Todėl tuo atveju, kai sandoris nėra akivaizdžiai niekinis, teismas gali imtis nagrinėti ir spręsti proceso šalių ginčą dėl aplinkybių, lemiančių sandorio negaliojimą, bei tirti su tuo susijusius įrodymus tik esant šalies reikalavimui pripažinti tokį sandorį negaliojančiu, pareikštam ieškinio ar priešieškinio forma. Priešingu atveju teismas pažeistų civilinio proceso dispozityvumo ir rungimosi principus.¹⁶⁴ Tokią teismo poziciją galima paaiškinti tuo, kad pripažįstant arbitražinį susitarimą negaliojančiu siekiama užtikrinti ne tik civilinių teisinių santykių teisėtumą, bet ir šių santykių stabilumą. Jeigu teismas nenustato, kad arbitražinis susitarimas yra akivaizdžiai niekinis, ir atsakovas reikalauja jo laikytis, tai kol jis nenuginčytas, teismas turi juo vadovautis ir atsisakyti priimti ieškinį.

Minėtoje byloje „*Mažeikių nafta*“ v. *Liberty Mutual Insurance Europe Limited* LAT kartu pateikė išsamų išaiškinimą dėl kitos arbitražinio susitarimo šalies požiūrio į galimą ginčo nagrinėjimą teisme įvertinimo. Vadovaudamasis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu ir KAI 10 straipsniu, LAT konstatavo, kad ieškinio priėmimo stadijoje atsakovas, esant arbitražiniam susitarimui, turi teisę pareikšti savo valią dėl ginčo priimtumo, o teismas, sprenddamas ieškinio priėmimo klausimą, privalo išsiaiškinti atsakovo valią: ar jis neprieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme ir ar jis nereikalauja laikytis arbitražinio susitarimo.¹⁶⁵ Jei kita arbitražinio susitarimo šalis neprieštarauja ginčo nagrinėjimui teisme, tai arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas šalių nebus keliamas. Preziumuojama, kad šalys savo konkludentiniais veiksmais pakeitė arbitražinį susitarimą. Priešingu atveju dėl arbitražinio susitarimo galiojimo turės pasisakyti arbitražo teismas, jei bendrosios kompetencijos teismas nenustatys, kad arbitražinis susitarimas yra akivaizdžiai niekinis.

Arbitražinis susitarimas priimamas abiejų šalių suderinta valia, o vienos šalies kreipimasis į teismą su ieškiniu nepaneigia kitos susitarimo šalies valios ir jos nepakeičia. CPK 137 straipsnis taikomas tik sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą. Todėl jei teismas ieškinio priėmimo stadijoje neišsiaiškino atsakovo valios dėl ginčo, kurį apima arbitražinis susitarimas, nagrinėjimo teisme, ir priėmus ieškinį vieną iš šalių reikalauja laikytis arbitražinio susitarimo, teismas, vadovaudamasis CPK 296 straipsnio 1 dalies 9 punktu, turi palikti ieškinį nenagrinėtą. Jei pirmos instancijos teismas tinkamai neįvertina sudaryto arbitražinio susitarimo, tokį sprendimą privalo priimti apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas.

---

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *P. V. v. E. M. V.*, Nr. 3K-3-1319/2001, kat. 15.1; 15.2.1.1; 84; 94.1; 107.1.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje „*Mažeikių nafta*“ v. *Liberty Mutual Insurance Europe Limited ir kt.*, Nr. 3K-3-64/2010, kat. 106.7.6; 123.10; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2010, Nr. 33).

Teismas dėl ieškinio priėmimo turi apsispręsti ne vėliau kaip per 10 dienų nuo atitinkamo ieškinio registravimo teisme, o jei ieškinyje prašoma taikyti laikinąsias apsaugos priemones, ne vėliau kaip per 3 dienas. Teismo nutarties, kuria atsisakoma priimti ieškinį, nuorašas yra siunčiamas pareiškėjui. CPK 137 straipsnio 5 dalis leidžia atskiruju skundu skusti teismo nutartį, kuria atsisakoma priimti ieškinį. Paprastai, jei pareiškėjas tokią nutartį skundžia, apie atskiro skundo nagrinėjimo apeliaciniame teisme, o vėliau ir kasaciniame teisme pranešama tik tokį skundą pateikusiam asmeniui. Kita ginčo šalis apie atskiro skundo nagrinėjimą neinformuojama, nes ji dar nėra proceso dalyvis. LAT mano, kad CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktą iš esmės skiriasi nuo kitų šioje dalyje nurodytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų, todėl esama nutarties dėl atsisakymo priimti ieškinį apskundimo ir atskiro skundo nagrinėjimo tvarka šiuo atveju yra netinkama, nes kita arbitražinio susitarimo šalis praranda galimybę dalyvauti skundo padavimo ir nagrinėjimo procese, o vėliau ir kasaciniame procese, kurių metu sprendžiamas klausimas dėl arbitražinio susitarimo galiojimo. LAT konstatavo, kad teismui nusprendus priimti ieškinį, kita arbitražinio susitarimo šalis, kuri prieštaravo ginčo nagrinėjimui teisme (t.y. atsakovas), turi teisę paduoti apeliacinį skundą. Atsakovas taip pat turi teisę apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria sprendžiamas ieškinio priėmimo klausimas, esant sudarytam arbitražiniam susitarimui, skusti kasacine tvarka.¹⁶⁶ Siekiant, kad pateiktas LAT išaiškinimas dėl CPK 137 straipsnio taikymo būtų efektyviai įgyvendinamas, tikslinga apie teismo nutarties, kuria remiantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu atsisakoma priimti ieškinį, priėmimą informuoti ir atsakovą. Todėl siūlytina papildyti CPK 137 straipsnio 3 punktą, nustatant, kad minėtu atveju nutarties nuorašas, taip pat ieškinio nuorašas turi būti siunčiamas abiem arbitražinio susitarimo šalims. Be to, CPK 137 straipsnio 5 dalyje tikslinga numatyti, kad atsakovas turi būti informuojamas apie atskiro skundo dėl nutarties, priimtą remiantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu, padavimą. Tokiu būdu bus sudarytos sąlygos kitai arbitražinio susitarimo šaliai kuo anksčiau gauti informaciją apie arbitražinio susitarimo galiojimo užginčijimą.

Tarptautinio komercinio arbitražo doktrinoje pripažįstama, kad kompetencijos-kompetencijos doktrina nepanaikina suinteresuoto asmens teisės ginčyti arbitražinį susitarimą bendrosios kompetencijos teisme. Nacionalinio teismo teisė spręsti dėl arbitražinio susitarimo galiojimo netiesiogiai pripažįstama ir Niujorko konvencijos 2 straipsnio 3 dalyje. LAT praktikoje taip pat pripažįstama, kad teismas turi jurisdikciją spręsti arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą. Todėl, pareiškus ieškinį dėl arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu, nėra teisinio pagrindo palikti jį nenagrinėtą pagal

---

¹⁶⁶ *Ibid.*

CPK 296 straipsnio 1 dalies 9 punktą.¹⁶⁷ Lietuvos teismų praktikoje palaikoma nuomonė, kad asmuo gali ginčyti tiek visos sutarties galiojimą, tiek joje esančią arbitražinę išlygą atskirai. Pažymima, kad ginčo teiseną, skirtingai nei speciali arbitražo sprendimų panaikinimo ar užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra, suteikia šalims daugiau procesinių galimybių įrodinėti aplinkybes, kurios yra reikalavimų ar atsikirtimų pagrindas. Specialios užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūros metu teismas *a priori* negali spręsti ieškinio senaties termino, ieškovo sąžiningumo sudarant sutartį klausimų, todėl, neleidžiant šalims ginčo teisenos tvarka ginčyti visos sutarties ar tik joje esančios arbitražinės išlygos galiojimo, iš esmės būtų paneigta asmens teisė į teisminę gynybą ir apribota šalies teisė ginčyti arbitražinės išlygos galiojimą.¹⁶⁸

Tačiau, sistemiškai aiškinant CPK 5 ir 23 straipsnių, 137 straipsnio 2 dalies 6 punkto, 293 straipsnio ir KAI 19 straipsnio 1 dalies nuostatas, darytina išvada, kad tokiu teisiniu reglamentavimu įstatymų leidėjas siekė užtikrinti, kad vienu metu tas pats ginčas nebūtų nagrinėjamas teisme ir arbitraže, nes tai prieštarautų arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, esmei, be to, nepagrįstai būtų sukurta dviejų procesų (teisme ir arbitraže) dėl to paties ginčo galimybė (tai taikytina ir ginčams dėl arbitražinio susitarimo galiojimo). Dauguma tarptautinio komercinio arbitražo autorių, vadovaudamiesi kompetencijos-kompetencijos principu, pripažįsta, kad teismas negali spręsti arbitražo kompetencijos klausimo, kol arbitrai nepriėmė sprendimo. Teismų praktikoje irgi pritariama, kad teismas neturėtų spręsti klausimo dėl arbitražo jurisdikcijos nagrinėti ginčą, taip pat ir dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, kol šio klausimo neišnagrinėjo arbitražas. Jeigu kuri nors šalis mano, kad arbitražinis susitarimas yra ydingas, tai dėl jo pripažinimo negaliojančiu gali pateikti ieškinį teismui. Tačiau jei arbitražinio susitarimo galiojimo klausimas iškeliamas arbitraže, šį klausimą KAI 19 straipsnyje nustatyta tvarka sprendžia arbitražas. Jeigu arbitražo procesas, kurio metu užginčijamas arbitražinio susitarimo galiojimas, yra pradėtas, o ieškinys dėl šio susitarimo galiojimo teismui pateikiamas vėliau, teismas turi atsisakyti priimti tokį ieškinį. O jeigu nurodyta aplinkybė paaiškėja po ieškinio priėmimo, teismas turi palikti ieškinį nenagrinėtą, vadovaudamasis CPK 296 straipsnio 1 dalies 4

---

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“ ir kt.*, Nr. 3K-3-116/2010, kat. 119.4; 119.9; 130.1.2; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2010, Nr. 33).

¹⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Svenska Petroleum Exploration“ v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir AB „Geonafita“*, Nr. 2T-1/2008.

punktu. KAĮ projekte aiškiai nurodoma, kad prasidėjus arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimas sprendžiamas tik arbitraže.¹⁶⁹

Teismui gali tekti nagrinėti arbitražinės išlygos galiojimo klausimą ir tada, kada teismui pateiktas ieškinys apima kelis klausimus, dalis iš kurių patenka į arbitražinės išlygos taikymo sritį. Pavyzdžiui, 2009 m. kovo 26 d. byloje *UAB „Vilterma“ v. UAB „Solveiga“* buvo pateikti keli reikalavimai, o dalis šių reikalavimų buvo grindžiama rangos sutartimi, kurioje buvo numatyta arbitražinė išlyga. Pirmosios instancijos teismas, atsižvelgdamas į atsakovo prieštaravimus dėl bylos nagrinėjimo teisme, paliko ieškinį nenagrinėtą. Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas šią bylą apeliacine tvarka, konstatavo, kad CPK 24 straipsnio 1 dalis, pagal kurią tuo atveju, jei byloje sujungiami keli tarpusavyje susiję reikalavimai, iš kurių nors vienas yra priskirtas teismui, visi reikalavimai turi būti nagrinėjami teisme, taikytina ir tuo atveju, kai dėl vieno ar kelių reikalavimų šalys sudarė arbitražinį susitarimą. Teismas atkreipė dėmesį, kad CPK 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta išimtis iš bendrų bylų priskirtinumo taisyklių, todėl ši nuostata gali būti taikoma tik tuo atveju, jei reikalavimai yra neatsiejamai susiję, ir juos negalima nagrinėti atskirai.¹⁷⁰ Tai reiškia, kad pareiškus teisme kelis reikalavimus, dalį kurių apima arbitražinis susitarimas, negalima daryti išvados, kad arbitražinis susitarimas tampa negaliojančiu, o visi ginčai nagrinėtini teisme. Šiuo atveju turi būti analizuojama, ar pareikštus reikalavimus galima atskirti ir nagrinėti atskirai. Jei reikalavimai yra pakankamai savarankiški, teismas turi nagrinėti tik tuos reikalavimus, kurių neapima arbitražinis susitarimas. Likusieji reikalavimai paliekami nenagrinėti, ir šalys turi kreiptis dėl jų į arbitražą, kaip numatyta arbitražiniame susitarime.

Sudarydamos arbitražinį susitarimą, šalys įsipareigoja, iškilus ginčui, kreiptis į arbitražą ir atsisako dėl šio ginčo kreiptis į teismą. CK 1.95 straipsnyje įtvirtinta bendra taisyklė, kad pripažintas negaliojančiu sandoris laikomas negaliojančiu *ab initio*. Arbitražinis susitarimas yra sutartis, todėl nustatant jo negaliojimo momentą būtina vadovautis minėtu CK straipsniu. Kadangi arbitražinis susitarimas nėra įprastinė materialinės teisės sutartis, arbitražiniam susitarimui neįmanoma pritaikyti CK įtvirtintas sutartinės atsakomybės nuostatas. Arbitražiniu susitarimu nenustatomos materialinės šalių teisės ir pareigos, todėl sunku įsivaizduoti, kaip būtų skaičiuojami delspinigiai ar nuostoliai, jei šalis, kilus ginčui, vietoj arbitražo kreiptųsi į teismą, tokiu būdu pažeisdama sudarytą arbitražinį susitarimą. Todėl arbitražinio susitarimo negaliojimo pasekmės iš

---

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

¹⁷⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilterma“ v. UAB „Solveiga“*, Nr. 2S-358-823/2009.

esmės siejamos tik su ginčo sprendimo būdu, t.y. pripažinus arbitražinį susitarimą negaliojančiu šalių ginčai turi būti sprendžiami teisme.

Išvados

Kadangi arbitražas yra sutartinis ginčų sprendimo institutas, arbitražinis susitarimas pagrįstai laikomas esminiu arbitražo elementu. Arbitražo procesas gali būti teisėtas tik tuo atveju, jei šalių susitarimas ginčą spręsti arbitraže yra galiojantis. Arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai glūdi pačiame susitarime. Tai reiškia, kad arbitražinis susitarimas buvo sudarytas su tokiais trūkumais, dėl kurių sutartis įstatymų nustatytais atvejais negalioja. Remiantis magistro darbe atlikta tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų bei teismų praktikos analize, daromos kelios išvados.

1. Tikslinga susiaurinti nearbitruotinių ginčų sąrašą, siekiant sudaryti sąlygas greičiau ir lanksčiau spręsti ginčus bei sumažinti teismų apkrovimą. Atsižvelgiant į Latvijos praktiką, rekomenduojama tiksliau apibrėžti nearbitruotinius ginčus, nurodant ne teisinių santykių pobūdį, o išvardijant konkrečius ginčus.

2. Siekiant geriau užtikrinti darbuotojo, kaip silpnesnės šalies, interesus, siūloma palikti esamą reglamentavimą dėl darbo ginčų nearbitruotinumą ir atsisakyti KAI projekto nuostatos, leidžiančios ginčus, kylančius iš darbo santykių, spręsti arbitraže, jei arbitražinis susitarimas sudaromas kompromiso forma kilus ginčui.

3. KAI projekte, reglamentuojant bankrutuojančios įmonės dalyvavimą arbitražo procese, būtina daugiau dėmesio skirti kreditorių interesų apsaugai. Svarstytinios dvi alternatyvos:

1) numatyti, kad arbitražo procesas negali vykti, jei vienai iš arbitražinio susitarimo šalių yra iškelta bankroto byla;

2) nustatyti, kad šiuo atveju leidimą dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže išduoda bankroto bylą nagrinėjantis teismas.

4. Įvertinant teismų nuomonę ir atsižvelgiant į tai, kad valstybės ir savivaldybės įmonės, įstaigos ir organizacijos yra lygiateisės civilinių santykių dalyvės, tikslinga pritarti KAI projekte pateiktam siūlymui atsisakyti galiojančio reglamentavimo, kad tam tikri viešieji juridiniai asmenys turi gauti išankstinį jų steigėjo sutikimą dėl arbitražinio susitarimo sudarymo.

5. Kritikuotinas galiojančiame KAI numatytas reglamentavimas, kad išankstinis arbitražo sprendimas dėl savo kompetencijos yra skundžiamas nuolatinės arbitražo

institucijos pirmininkui, kurio sprendimas yra galutinis. Būtina numatyti vienodą *ad hoc* ir institucinių arbitražo teismų išankstinių bei galutinių sprendimų, kuriuose pasisakoma dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo ar ginčo arbitruotinumą, apskundimo tvarką. Siūloma pritarti KAI projekte siūlomam reglamentavimui dėl arbitražo teismo dalinių sprendimų dėl arbitražinio susitarimo galiojimo priėmimo ir tokių sprendimų apskundimo tvarkos. Tačiau KAI projektą tikslinga papildyti, nustatant arbitražo teismo priimtų nutarčių apskundimo tvarką arba patikslinti, kad klausimus, susijusius su arbitražinio susitarimo galiojimu, arbitražo teismas išsprendžia priimdamas sprendimą.

6. Siekiant, kad LAT išaiškinimas dėl CPK 137 straipsnio taikymo būtų efektyviai įgyvendinamas, tikslinga CPK 137 straipsnio 5 dalyje numatyti, kad tuo atveju, kai vadovaujantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu atsisakoma priimti ieškinį, nutarties nuorašas, taip pat ieškinio nuorašas turi būti siunčiamas abiem arbitražinio susitarimo šalims. Kartu CPK tikslinga numatyti, kad apie atskiro skundo padavimą dėl nutarties, priimtos remiantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 6 punktu, turi būti informuojama kita arbitražinio susitarimo šalis. Tokiu būdu bus sudarytos sąlygos visoms arbitražinio susitarimo šalims kuo anksčiau gauti informaciją apie arbitražinio susitarimo galiojimo užginčijimą ir tinkamai apginti savo teises.

7. Teismų praktikoje neišvengiama prieštaravimų dėl KAI 6 ir 19 straipsnių taikymo. Kartais nepagrįstai išplečiamos šalių galimybės ginčyti arbitražinio susitarimo galiojimą. Tai neigiamai įtakoja arbitražo, kaip alternatyvaus ginčo sprendimo būdo, populiarumą Lietuvoje. Teismas turėtų atsisakyti spręsti vienos iš arbitražinio susitarimo šalies keliamą arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą, jei arbitražo proceso metu nebuvo prieštaraujama dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, o jei toks reikalavimas pateikiamas vykstant arbitražo procesui, teismas turi palikti ieškinį nenagrinėtą. Arbitražo teismui priėmus sprendimą, arbitražinio susitarimo galiojimas gali būti tikrinamas tik vadovaujantis KAI 37 ar 40 straipsniais, nagrinėjant ieškinį dėl arbitražo sprendimo panaikinimo ar užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.
5. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 9-215 (nauja redakcija Nr. X-1501, 2008, Nr. 47-1752).

Kitų valstybių teisės norminiai aktai

1. Code of Civil Procedure of the Republic of Estonia (passed on 20 April 2005, entered into force 1 January 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legaltext.ee/text/en/x90041.htm>> [žiūrėta 2011-01-10].
2. The Swedish Arbitration Act (SFS 1999:116) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chamber.se/?id=23746>> [žiūrėta 2011-01-10].
3. Civil Procedure Law of the Republic of Latvia, adopted at 14 October 1998 (with amendments till 14 December 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.at.gov.lv/en/resources/laws/>> [žiūrėta 2010-12-05].
4. United Kingdom Arbitration Act of 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>> [žiūrėta 2010-12-12].
5. United Kingdom Insolvency Act of 1986 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.insolvency.gov.uk/insolvencyprofessionandlegislation/legislation/uk/insolvencyact.pdf>> [žiūrėta 2010-01-12].

Tarptautiniai teisės aktai

1. European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.uio.no/lm/europe.international.commercial.arbitration.convention.geneva.1961/portrait.pdf>> [žiūrėta 2011-02-02].
2. 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

Specialioji literatūra

1. BINDER, P. *International commercial arbitration and conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdiction*. London: Sweet and Maxwell, 2005, 550 p.
2. БОГУСЛАВСКИЙ, М. М. *Международное частное право: учебно-методическое пособие*. Москва, 1998, 407 p.
3. ČERKA, P. Arbitražinės išlygos galiojimo klausimai Lietuvos teismų jurisprudencijoje. *International Journal of Baltic Law*, 2007, Vol. 3, No. 4, p. 92-105.
4. COLLIER, J.; LOWE, V. *Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje: institucijos ir procedūros*. Vilnius: Eugrimas, 2002, 453 p.
5. DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija*. Vilnius: Justitia, 2009, 358 p.
6. ДМИТРИЕВА, Г. К. *Международный коммерческий арбитраж: учебно-практическое пособие*. Москва: Проспект, 1997, 227 p.
7. DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, 414 p.
8. ГЕТЬМАН-ПАВЛОВА, И. В. *Международное частное право*. Москва: Эксмо, 2005, 752 p.
9. Ginčų sprendimo arbitražu tendencijos Lietuvoje. Advokatų kontoros „Norcous&Partners“ ir Vilniaus komercinio arbitražo teismo apklausa [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/arbitrazo%20gincu%20tendencijos_2007.pdf> [žiūrėta 2010-12-05].
10. ИНШАКОВА, А. О. *Международное частное право: учебно-методическое пособие*. Волгоград, 2002, 244 p.
11. LEW, J. D. M.; MISTELIS, L. A.; KROLL, S. *Comparative international arbitration*. London: Kluwer Law International, 2003, 953 p.

12. MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2(60), p. 19-29.
13. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, 531 p.
14. MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4(62), p. 2-8.
15. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, 608 p.
16. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2001, 435 p.
17. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2001, 350 p.
18. POUDRET, J. F.; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007, 952 p.
19. REDFERN, A., et.al. *Law and practice of international commercial arbitration*. 4th ed. London: Sweet and Maxwell, 2004, 613 p.
20. РОЖКОВА, М. А.; ЕЛИСЕЕВ, Н. Г.; СКВОРЦОВ, О. Ю. *Договорное право. Соглашения о подсудности, международной подсудности, примирительной процедуре, арбитражное (третейское) и мировое соглашения*. Москва: Статут, 2008, 525 p.
21. RUBINO-SAMMARTANO, M. *International arbitration law and practice*. 2 ed. London: Kluwer Law International, 2001, 1058 p.
22. ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje: pažintiniai ir praktiniai aspektai*. Kaunas: Technologija, 1998, 148 p.
23. SIMAITIS, R.; KURGONAITĖ, E. Renkuosi arbitražą. *Justitia*, 2007, Nr. 1(63), p. 18-26.
24. Status of 1958 Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-24]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html> [žiūrėta 2010-11-24].
25. Status of Treaties. European Convention on International Commercial Arbitration [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-02]. Prieiga per internetą: <http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&lang=en> [žiūrėta 2011-02-02].

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio mėn. 19 d. teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga dėl vartotojų teisių apsaugos vartojimo sutartiniuose santykiuose (vartojimo pirkimo–pardavimo, vartojimo rangos, civilinės atsakomybės vartojimo teisiniuose santykiuose taikymo klausimai), Nr. AC-33-1.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ervin“ v. Ageratec AB*, Nr. 3K-3-128/2010, kat. 42.8; 119.9; 132 (S).
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“ ir kt.*, Nr. 3K-3-116/2010, kat. 119.4; 119.9; 130.1.2; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2010, Nr. 33).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *„Mažeikių nafta“ v. Liberty Mutual Insurance Europe Limited ir kt.*, Nr. 3K-3-64/2010, kat. 106.7.6; 123.10; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2010, Nr. 33).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „VICI logistika“ v. Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo uždaroji akcinė bendrovė, UAB „FEZ Developments Limited“ ir AB „Axis Industrines“*, Nr. 3K-3-545/2009, kat. 42.8; 106.7.6 (S).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. Ž. v. R. P.*, Nr. 3K-3-156/2009, kat. 42.8; 114.11 (S).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Baltarusijos Respublikos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp.*, Nr. 3K-3-562/2008, kat. 130.3.2.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Geltonasis laivas“ v. Coface Austria Kreditversicherung AG*, Nr. 3K-3-167/2008, kat. 94.1; 42.8.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje *„T.E.K. Group LLT“ v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*, Nr. 3K-3-144/2008, kat. 129.24.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB*, Nr. 3K-7-158/2007, kat. 106.5; 118.4.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“ ir kt.*, Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1; 132 (S) (skelbta: „Teismų praktika“, 2007, Nr. 27).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje *AS „Super FM“ v. UAB „Laisvoji banga“*, Nr. 3K-3-434/2006, kat. 130.3.2.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje *S. Jonaitis v. G. Alionis*, Nr. 3K-3-207/2005, kat. 52.1; 52.2; 52.3; 114.11.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. individuali įmonė v. K. C. firma „Schwarz“*, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *Ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar“ v. UAB „Ukmedė“*, Nr. 3K-7-999/2003, kat. 124.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *R. Tūzas v. J. V. Stubraitė*, Nr. 3K-3-1532/2002, kat. 15.2.1.1; 25.6.2; 27.6.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje *JAV ribotos atsakomybės bendrovė „Main Bridge, L.L.C.“ v. UAB „Lakvita“*, Nr. 3K-3-681/2002, kat. 96.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *P. V. v. E. M. V.*, Nr. 3K-3-1319/2001, kat. 15.1; 15.2.1.1; 84; 94.1; 107.1.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje *Heidelberg Balticum Ltd v. UAB „Etnomedijos spauda“*, Nr. 3K-3-632/2001, kat. 124.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje *„Marketing Servis“ v. UAB „Nemunas“*, Nr. 3K-3-566/2001, kat. 124.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, Nr. A2-14 (skelbta: „Teismų praktika“, 2001, Nr. 14).
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje AB „Juželektromaš“ v. įmonė „Kruna“, Nr. 3K – 4/1999, kat. 43.
23. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilmstata“ v. UAB „RANGA-IV“, Nr. 2-21/2011.
24. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje K. M. v. UAB „A. S. Žalgirio krepšinio centras“, Nr. 2T-164/2010.
25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje *Dreymoor Fertilizers Overseas PTE Ltd v. UAB „Arvi“ ir ko*, Nr. 2-655-1/2009.
26. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“, Nr. 2T-26/2008.
27. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „Svenska Petroleum Exploration“ v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir AB „Geonafta“, Nr. 2T-1/2008.
28. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Giedra“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija, Nr. 2A-149/2008.
29. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Elgamos chemija“ v. gamybinis kooperatyvas „AMIP-C“, Nr. 2-520/2007.
30. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. AB „Mažeikių nafta“, Nr. 2A-27/2004.
31. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ranga IV investicijos“ v. AB „Parex bankas“, AS „Parex banka“, Nr. 2S-276-302/2011.
32. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje *OOST-Europa Transportnet BV v. UAB „Didneriai“*, Nr. 2S-488-623/2010.
33. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Daira“ v. UAB „Daivera“, Nr. 2S-1376-345/2009.
34. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilterma“ v. UAB „Solveiga“, Nr. 2S-358-823/2009.

35. UNCITRAL 2006 Recommendation regarding the interpretation of Article II (2), and Article VII (1), of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/2006_recommendation.html> [žiūrėta 2011-03-10].
36. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration of 1985 (with amendments as adopted in 2006) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].
37. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome, 2004 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf>> [žiūrėta 2011-02-10].
38. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (original 1985 version) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-09-21]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/06-54671_Ebook.pdf> [žiūrėta 2010-09-21].

Travaux préparatoires

1. Įstatymų projektų reg. Nr. XIP-1985, XIP-1986 aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370839> [žiūrėta 2011-01-10].
2. Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-10-04]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=104732> [žiūrėta 2010-10-04].
3. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835> [žiūrėta 2011-01-10].

Santrauka

Magistro darbe „Arbitražinio susitarimo negaliojimas“, remiantis tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais bei teismų praktika, pateikiama arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu analizė. Magistro darbo tikslas – įvertinti galiojančių arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu reglamentavimą, atkreipti dėmesį į pagrindines teorines ir praktines problemas ir pasiūlyti galimus jų sprendimo būdus.

Nors Lietuvoje arbitražas dar nėra toks populiarus kaip Vakarų Europos valstybėse, JAV ar Kanadoje, tačiau pastaruoju metu pastebima tendencija, kad vis daugiau verslo atstovų savo ginčus sprendžia arbitraže. Galiojantis arbitražinis susitarimas yra privaloma sąlyga ginčą spręsti arbitraže, nepriklausomai nuo to, ar arbitražas yra tarptautinis ar nacionalinis, *ad hoc* arbitražas ar institucinis arbitražas. Be to, arbitražinio susitarimo negaliojimas yra vienas iš arbitražo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą pagrindų.

Siekiant išsamiau išanalizuoti arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu klausimą, magistro darbas suskirstytas į keturias dalis. Pirmos dvi darbo dalys yra teorinio pobūdžio. Šiose dalyse apžvelgiama arbitražinio susitarimo sąvoka, analizuojami svarbiausi arbitražinio susitarimo principai, atskiros arbitražinių susitarimų rūšys ir jų skirtumai. Taip pat nagrinėjamas sandorio negaliojimo institutas, skirtumai tarp niekinių ir nugincijamų sandorių. Trečioje ir ketvirtoje darbo dalyse daugiau dėmesio skiriama praktiniams arbitražinio susitarimo pripažinimo negaliojančiu aspektams. Darbe detaliam nagrinėjami tokie arbitražinio susitarimo negaliojimo pagrindai: ginčų nearbitruotinumai, netinkama arbitražinio susitarimo šalis, arbitražinio susitarimo formos bei turinio trūkumai, materialinės sutarties pripažinimo negaliojančia įtaka sutartyje esančios arbitražinės išlygos galiojimui. Išsamiai analizuojamas teisės aktų, nustatančių reikalavimus arbitražiniams susitarimui, taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Ketvirtoje dalyje nagrinėjamas arbitražo ir teismo jurisdikcijos tarpusavio santykis, sprendžiant arbitražinio susitarimo negaliojimo klausimą.

Darbe atlikta analizė atskleidžia, kad teismai, sprenddami dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo, dažnai taiko *in favor contractus* principą, tačiau teismų praktikoje neišvengiama prieštaravimų, susijusių su ne visada vienodu ir nuosekliu teisės normų, reglamentuojančių arbitražinį susitarimą, taikymu. Atsižvelgiant į atliktą analizę, darbe pateikiamos išvados dėl esamo reglamentavimo tobulinimo ir praktikoje pasitaikančių problemų sprendimo.

Summary

The master thesis „Void Arbitration Agreement“ analyses the recognition of void arbitration agreement in accordance with case law as well as international and national legislation. The purpose of the master thesis is to evaluate the legislation in force, drawing attention to the fundamental theoretical and practical problems of void arbitration agreement, and to propose possible solutions.

Compared to Western Europe, the United States and Canada, arbitration as a method of dispute resolution in Lithuania is not as popular. It is however growing in popularity amongst commercial entities as alternative method of dispute resolution. It is known that a valid arbitration agreement is required when trying to achieve dispute resolution in arbitration regardless of whether the arbitration is international or local, ad hoc or institutional. Moreover, the void arbitration agreement is one of the grounds of setting aside the arbitral award or refusing the recognition or enforcement of the foreign arbitral award.

In order to analyse the issue of invalidity of arbitration agreement further, the master thesis is divided into four parts. The first and second parts of the thesis are more theoretical in nature. They focus on the problems of interpretation and application of the notion of the arbitration agreement. Furthermore, they discuss the most important principles and categories of the arbitration agreement. The institute of nullity of a contract and the differences between absolutely voidable (null) and relatively voidable (disputable) contracts are also investigated. In the third and fourth parts the author analyses in detail such grounds of invalidity of the arbitration agreement as non-arbitrability of the dispute, incapacity of the parties of the arbitration agreement, defective form and content of the arbitration agreement. Moreover, the principle of the autonomy of the arbitration clause in relation to the main contract and the impact of nullity of main contract on the validity of arbitration agreement is analysed. And then to complete the master thesis an exhaustive analysis of Lithuanian case law and the application and interpretation of current legislation by the courts follows. The fourth part specifically focuses on the challenges faced to validate the arbitration agreement in the arbitration and the national court.

In summary, the analysis of the legislation and case law reveals that Lithuanian courts regularly apply the principle *in favor contractus* to the validity of arbitration agreement. However, some contradictions of the case law can be seen; the legislation on arbitration agreement is not always applied in consistent and uniform way. In conclusion,

some recommendations on the improvement of the existing legislation and solving practical problems are provided.